

Novice, slovenski tednik za Koroško, Celovec

- **Trampusch, Sebastjan. Nova birtinja je prinesla svež veter v "dom" : Danijela Verhovnik - nova gostilničarka v Kulturnem domu Pliberk / Sebastjan Trampusch.**- Po prenovi od prvega avgusta spet obratuje gostilna v Kulturnem domu Pliberk. Nova gostilničarka Danijela Verhovnik je spremenila ime gostilne in še marsikaj več.- **Novice, slovenski tednik za Koroško, Celovec. - Št. 30 (11. avg. 2017), str. 2**
- **Schnabl, Simon, Celovec. Veliki koroški Gatsby : intervju: Simon Schnabl, študent na Harvardu / Simon Schnabl ; [pogovarjala se je] Ana Grilc.**- Bil je fant kot vsak drug. Živel je v mali vasi na Koroškem. Obiskoval je Slovensko gimnazijo, enkrat na leto žegen, Slovenski ples in Akademijo. No, bil je malo boljši v šoli kot povprečje, malo bolj se je zanimal in angažiral. Hotel je v svet, spoznati druge ljudi in kulture. Danes (po opravljeni mednarodni šoli v Devinu pri Trstu) je na poti na Harvard, na najbolj znamenito univerzo v ZDA. Od pomivalca posode do milijonarja. Od fanta iz koroške vasi do študenta na Harvardu. F. Scott Fitzgerald ne bi mogel napisati boljše različice velikih ameriških sanj. Simon Schnabl o šoli, izobraževanju in slovenščini.- **Novice, slovenski tednik za Koroško, Celovec. - Št. 30 (11. avg. 2017), str. 4-5**
- **Gutovnik, Jasmine. Kmečki praznik z rekordnim obiskom : vsakoletna stalnica letos v Šentpetru / Jasmine Gutovnik.**- S kulinaričnim in kulturnim užitek posebne vrste je tudi letos prepričal obiskovalce tradicionalni Kmečki praznik, ki je v nedeljo, 23. julija potekal v Šentpetru pri Šentjakobu.- **Novice, slovenski tednik za Koroško, Celovec. - Št. 30 (11. avg. 2017), str. 6**
- **Kulmesch, Janko. Praznik v znamenju pristne domačnosti in odprtosti : tradicionalni poletni praznik REgi / Janko Kulmesch.**- Rute pod Peco. Regionalna lista Bistrica pri Pliberku (REgi) pod vodstvom bistriškega podžupana Vladimira Smrtnika si je dala nalogo, da izvede poletni praznik na raznih privlačnih domačih lokacijah, ki imajo tudi svojo posebno zgodovino.- **Novice, slovenski tednik za Koroško, Celovec. - Št. 30 (11. avg. 2017), str. 6**
- **Kaiser, Luca. Signal za mladino in dvojezične Korošce : Luca Kaiser / Luca Kaiser ; [pogovarjal se je] Janko Kulmesch.**- Luca Kaiser (23), sin koroškega deželnega glavarja Petra Kaiserja ter absolvent Slovenske gimnazije in študent politologije, kandidat za državni zbor na listi SPÖ. V pogovoru z Novicami se je izkazalo, da govori tekoče tudi slovensko.- **Novice, slovenski tednik za Koroško, Celovec. - Št. 30 (11. avg. 2017), str. 7**
- **Kontschitsch, Rudi. Mladina uživala v prijetni skupnosti / Rudi Kontschitsch.**- Dobrila vas. Letos že četrtič zapored so se v fari Dobrila vas srečali otroci na srečanju Oratorio, ki je bilo tokrat pod geslom "Daj otrokom močne korenine in krila, da lahko zletijo".- **Novice, slovenski tednik za Koroško, Celovec. - Št. 30 (11. avg. 2017), str. 8**
- **Kulmesch, Janko. Prvič uradno prisotna tudi občina Globasnica : Beljaški sejem / Janko Kulmesch.**- Beljak. Na Slovenskem dnevu so poleg skupin iz Slovenije nastopili tudi loški tamburaši in Mladinski zbor Bekštanj / Šteben.- **Novice, slovenski tednik za Koroško, Celovec. - Št. 30 (11. avg. 2017), str. 8**
- **Kattinig, Franc. Praznična blagoslovitev cerkve na Humu : obnovljena kulturna dediščina / Franc Kattinig.**- Hum pri Rožeku. Srednjeveška cerkev sv. Krištofa na Humu pri Rožeku se po obnovi spet kaže v najlepši podobi. Le poraščenost z gozdom okoli nje jo še vedno skriva pred vidnostjo iz doline.- **Novice, slovenski tednik za Koroško, Celovec. - Št. 30 (11. avg. 2017), str. 9**
- **Wakounig, Bojan. Sveže in domače mleko iz Kumrovega mlekomata : kmetijstvo in inovativnost / Bojan Wakounig.**- Bilčovs. Kmetje so se morali od nekdaj prilagajati naravnim in tudi ekonomskim okoliščinam. Kumrova kmetija v Biljovsu si utrjuje gospodarske temelje odslej še z mlekomatom.- **Novice, slovenski tednik za Koroško, Celovec. - Št. 30 (11. avg. 2017), str. 13**
- **Wakounig, Bojan. Najlepši kraj sveta, znan po imenu Rebrca : 38. Teden mladih umetnikov na Rebrci / Bojan Wakounig.**- Rebrca. 101 otrok je v dveh izmenah na Tednu mladih umetnikov na Rebrci dal krila in poleta svoji ustvarjalni vnemi.- **Novice, slovenski tednik za Koroško, Celovec. - Št. 30 (11. avg. 2017), str. 14**
- **Sodja, Lovro. Odličen avstrijsko - slovenski duo flavt : Ljubljanske Križanke / Lovro Sodja.**- Ljubljana. V okviru Festivala Ljubljana je bil 2. avgusta 2017 koncert dua flavt Michaela Martina Koflerja iz Beljaka in njegovega nekdanjega študenta, sedaj pa že zrelega umetnika Martina beliča iz slovenske Štajerske.- **Novice, slovenski tednik za Koroško, Celovec. - Št. 30 (11. avg. 2017), str. 14**
- **Wakounig, Franc. Barvito okno v alpskojadranski svet umetnosti : Slikarski teden v Svečah / Franc Wakounig.**- Sveče. Zadnji teden julija so Sveče oziroma Vrbnikova domačija, kjer je Galerija Gorše, ponovno bile središče in kraj srečanja in umetniškega ustvarjanja.- **Novice, slovenski tednik za Koroško, Celovec. - Št. 30 (11. avg. 2017), str. 15**
- **Rasinger v Dravogradu : razstava novejših del.**- Dravograd. 25. julija so v romarski cerkvici sv. Vida v Dravogradu odprli razstavo novih del koroškega umetnika Franca Rasingerja.- **Novice, slovenski tednik za Koroško, Celovec. - Št. 30 (11. avg. 2017), str. 15**

- **Iz Vuzenice v Lonjer - mladi ustvarjajo že 47 let : likovna kolonija mladih.**- Lonjer nad Trstom. 47. likovna kolonija mladih umetnikov je letos gostovala pri Slovencih v Trstu.- **Novice, slovenski tednik za Koroško, Celovec. - Št. 30 (11. avg. 2017), str. 16**
- **Kulmesch, Janko. Predstava, ki se tiče tudi naše zgodovine : dokumentacijsko - gledališka predstava "Blei" v Kulturnem domu Pliberk / Janko Kulmesch.**- Pliberk. Ustaška država, umik ustaške vojske čez Holmec na Libuško polje je tema predstave "Blei" Ivne Žic. Uspešni krstni predstavi na Dunaju sledi nastop v Kulturnem domu Pliberk.- **Novice, slovenski tednik za Koroško, Celovec. - Št. 30 (11. avg. 2017), str. 16**
- **Športni in jezikovni teden : aktivne počitnice v Šentjanžu.**- Šentjanž. Od nedelje, 6. avgusta 2017 poteka v športno - rekreacijskem centru Centris in v centru k&k v Šentjanžu v Rožu šesti jezikovni in športni počitniški teden, ki ga prireja Športno društvo Šentjanž in Slovenska prosvetna zveza v sodelovanju s Slovenskim planinskim društvom Celovec in Slovensko športno zvezo.- **Novice, slovenski tednik za Koroško, Celovec. - Št. 30 (11. avg. 2017), str. 17**
- **1. poletni kamp na Bleščeči : planinstvo za najmlajše.**- Bleščeča planina. Dne 5. in 6. avgusta 2017 je na Bleščeči planini potekal 1. poletni kamp, ki so ga pripravili Slovensko prosvetno društvo Edinost iz Škofič, Slovenska prosvetna zveza in Slovensko planinsko društvo Celovec. Glavna organizatorica in obenem pobudnica poletnega kampa je bila Barbara Rovšek.- **Novice, slovenski tednik za Koroško, Celovec. - Št. 30 (11. avg. 2017), str. 17**
- **Polanšek, Emanuel. Siegfried Opetnik osvojil bron : orientacijski tek / Emanuel Polanšek.**- Rakitna. Orientacijski tekač Sigi Opetnik iz Pliberka je na petdnevem tekmovanju v Rakitni v Sloveniji v disciplini orientacijski tek v kategoriji M50 osvojil odlično bronasto kolajno.- **Novice, slovenski tednik za Koroško, Celovec. - Št. 30 (11. avg. 2017), str. 18**

Primorski dnevnik, Trst

- Vesna Pahor. Edi Kanzian vselej ostaja v srcu mnogih Tržačanov: S. Jakob – večer v spomin na vsestranskega umetnika. Primorski dnevnik, št. 186, , 11. 8. 2017, str. 6
- (km) Denar za letošnje leto je, o vsebinah se še pogovarjajo: Rožna dolina – nov predlog za zaščito pokopališča in vežice. Primorski dnevnik, št. 186, 11. 8. 2017, str. 11
- Marjan Kemperle. Županu Dipiazzi posredovali dolg seznam nujnih javnih del: Vzhodni Kras – rajonski svet, ki mu predseduje Marko De Luisa, jih je sprejel soglasno. Primorski dnevnik, št. 187, 12. 8. 2017, str. 3
- Štefan Čok. Kratkotrajna, toda pomembna izkušnja: Neodvisna socialistična zveza – pred 25 leti razpust. Primorski dnevnik, št. 187, 12. 8. 2017, str. 8
- (ar) Drago Štoka po stezicah in brezpotjih: Gorica – pod lipami. Primorski dnevnik, št. 189, 15. 8. 2017, str. 14
- (lako) Ko smo Slovenci Grezar »oskrunili« s slovensko besedo: zgodovina – prelomne 10. Slovenske športne igre 1967. Primorski dnevnik, št. 189, 15. 8. 2017, str. 16
- Na Uradu za slovenščino trije tolmači-prevajalci : Dežela - razpis v Uradnem listu. Primorski dnevnik. Št. 190 (17. avg. 2017), str. 1, 13
- Mihael Šuštaršič. V najbolj krvavi bitki na slovenskih tleh umrlo 50.000 vojakov. 1. svetovna vojna – danes pred sto leti začetek 11. ofenzive na šoški fronti. Primorski dnevnik. Št. 190 (17. avg. 2017), str. 8-9

Primorske novice, Koper

- Letos velika rast ilegalnih migracij: od januarja do julija letos so slovenski policisti obravnavali 980 ilegalnih prehodov državne meje. Primorske novice, št. 185, 11. 8. 2017, str. 5
- Neva Blazetič. Slovenski heroji so srdito branili Škabrijel: po desetih neuspešnih ofenzivah na soški fronti Italijani tudi z enajsto niso prodrli v Trst in notranjost Slovenije. Primorske novice, št. 187, 14. 8. 2017, str. 28-29

Delo, Ljubljana

- **Lastniki parcel na Kamenjaku ne popuščajo. Helena Kocmur. Delo, 11.08.2017, str. 2**

Hrvaška obala. Skoraj tri desetletja se borijo, da bi lahko na svojih zemljiščih kampirali – Tiho prisvajanje in šikaniranje Ljubljana – Približno 700 lastnikov parcel na rtu Kamenjaku v hrvaški Istri je slovenskih državljanov, ti pa že od leta 1990 svojih zemljišč ne smejo več uporabljati za tisto, za kar so jih tudi kupili, torej za kampiranje. Po pravico so se podali tudi do najvišjih političnih vrhov, kjer pa so naleteli na gluha ušesa.

Zemljišča, ki jih je od tamkajšnjega kmeta in škofa v osemdesetih letih kupilo tisoč ljudi, od tega 700 Slovencev, so v solastništvu vpisali tudi v zemljiško knjigo. Večje parcele je kupilo približno deset ljudi skupaj, razdeljene pa so bile na manjše zaplate za kampiranje. Te so nato uporabljali za počitnikovanje in svoje bivanje več let pridno prijavljali ter plačevali turistično takso. Zaraščene parcele so v skladu s kupoprodajno pogodbo uredili, poskrbeli za dovozne poti, z vrtnami pripeljali sanitarno vodo in postavili vodnjake, večina jih je na betonske plošče postavila kamp prikolice. Bolj optimistični so na parcelah, velikih od 150 do 250 kvadratnih metrov, zgradili manjše vikende in tako kot še marsikateri lastniki zemljišč na hrvaški obali pričakovali, da bodo sčasoma svoje črne gradnje legalizirali.

Inšpektorski in policijski nadzori

Prve težave s policijskimi in inšpekcijskimi nadzori so se začele leta 1990, ko je puljska občina nenadoma sprejela odlok o prepovedi kampiranja na zasebnih parcelah. Po pritožbi nekaterih lastnikov je hrvaško ustavno sodišče odločilo, da »odlok v delu prepovedi ni v skladu z zakonodajo in ustavo Republike Hrvaške in krši določila o človekovih in lastninskih pravicah. Štiri leta so inšpekcijske službe skupaj s policijo nezakonito ukrepale proti lastnikom parcel,« pravi Stane Leskovšek, predsednik Društva lastnikov parcel Kamenjak, dokler ni leta 1994 samostojna Hrvaška uzakonila, da je dovoljeno bivati le v

kampih in drugih turizmu namenjenih objektih. Prepovedali so tudi postavljati šotore in drugo opremo, ki kaže na namen bivanja zunaj kampov, za kršitelje pa so zagrožene visoke kazni in zaplemba opreme. Dve leti kasneje je sedanja občina Medulin rt Kamenjak, kjer se je že od nekdaj dvakrat na leto urila vojska, razglasila za zaščiten krajinski park, 1. maja 1997 pa na makadamske poti postavila premične zapornice, pri katerih je bilo treba za vsak vstop z avtomobilom plačati. Hkrati so zadrževanje z avtomobili na Kamenjaku dopustili le čez dan, kar so ponoči tudi nadzirali s svojimi »rangerji«. A vztrajnih lastnikov parcel niti to, da so morali prvih pet let plačevati dostop do lastnih parcel in da so jih z njih preganjali inšpektorji in policija, ni odvrnilo od kampiranja na »biseru Jadrana«. Prgnale jih niso niti vsakoletne vojaške vaje, ki so za seboj pustile marsikatero razdejano prikolico, dokler ni zavod Natura historica, ki je takrat upravljal Kamenjak, leta 2002 zahteval umik vseh kamp prikolic z zasebnih zemljišč. Tiste, ki jih lastniki niso odpeljali, so izginile neznano kam ali pa so z njih sneli okna in vrata, da so jih potem povsem okradli. »Natura historica se je potem hvalila, da so s Kamenjaka umaknili 2000 prikolic,« se spominja Leskovšek.

Porušeni vikendi

Propadli so tudi poskusi za legalizacijo vikendov, o kateri so se še leta 1990 dogovarjali s tedanjo občino Pulj, kjer so potem leta 1992 možnost legalizacije zavrnilo z razlago, da gre za zaščiten območje, čeprav je bil odlok o tem sprejet veliko kasneje, se spominja Leskovšek. Po pritožbi lastnikov so potem priznali, da ni mogoče uveljavljati odloka, ki sploh še ni v veljavi, legalizacijo pa spet zavrnilo, češ da stavbe ne ustrezajo merilom, saj da naj ne bi bile dograjene. Na koncu so vseh 11 vikendov leta 2006 porušili, ne da bi lastnikom izdali odločbe, jih o tem obvestili in jim dali možnost, da jih porušijo sami. »Vso opremo in gradbeni material pa so pokradli oziroma uničili,« trdi Leskovšek, ki je po vztrajanju odločbo dobil šele enajst let po rušenju.

Zaradi vseh težav, povezanih tudi s prepovedjo dostopa do lastniških parcel za časa vojaških vaj – te so zdaj le še enkrat na leto, zadnja tri leta pa se je hrvaški pridružila še slovenska vojska, ki sta jo letos obiskala tudi slovenski predsednik Pahor in ministrica za obrambo Andreja Katič –, številnih inšpekcijskih in policijskih obiskov, nezakonitega rušenja objekta in pridržanja na policiji je Leskovšek, sicer pravnik po izobrazbi, na hrvaška sodišča trmasto vlagal tožbe, ki pa so se vse vlekle nerazumno dolgo. Potem ko je županijsko sodišče po pooblastilu ustavnega, ki je bilo zasuto s takšnimi primeri, ugodilo njegovi pritožbi zaradi nerazumno dolgih rokov, mu je občinsko sodišče zaradi zavlačevanja že plačalo odškodnino v višini 5500 kun (743 evrov). A čeprav je županijsko sodišče občinskemu naložilo, da morajo vse nerešene zadeve končati v šestih mesecih, jih je po 11 letih nerešenih še 34, nekaterih pa sploh še niso začeli obravnavati. Nekaj zadev, denimo v zvezi z domnevno nelegalnim rušenjem objekta in neupravičenem odvzemu prostosti, že več let čaka na vrhovnem sodišču, zaradi česar Leskovšek načrtuje še tožbo na Evropsko sodišče za človekove pravice. Dokumentacije, pravi, je zbral za več kot dva kilograma.

Do lokala čez zasebno parcelo

»Po razlagi občine lahko na zasebni zemlji pokosimo travo, posadimo kakšne rožice in gojimo krompir ali kakšno drugo zelenjavo, ne smemo pa kampirati oziroma bivati čez noč,« so ogorčeni lastniki parcel, ki so se prejšnjo soboto na eni od parcel zbrali na občnem zboru društva. Prepričani so, da so jim kratene osnovne pravice za uporabo lastniških zemljišč za tisto, za kar so jih kupili, in razočarani, ker jim ne prisluhnejo niti občinske niti državne oblasti. »Pri dodeljevanju različnih koncesij in načrtovanju strategije razvoja Kamenjaka se obnašajo, kot da nas zasebnih lastnikov sploh ne bi bilo,« pravi Leskovšek, ki si je zaman prizadeval, da bi njihovega predstavnika vključili v upravni odbor Javne ustanove Kamenjak, ki je pred nekaj leti prevzela upravljanje rta. »Želimo si, da bi lahko tukaj vsaj ekološko kampirali na način, ki bi ga določila občina.«

A tam za njihove predloge ni posluha. Še več, ko občina podeljuje koncesije za gostinske lokale, ki jih je v kamenjaških zalivčkih čedalje več, se ne ozira na dejstvo, da ti lokali brez uporabe zasebnih parcel ne bi mogli delovati. Tako je, denimo, gostinec v bližnjem zalivu svoj agregat in tisočlitrsko cisterno za vodo postavil kar na zasebno parcelo slovenskega lastnika, na sosednjih pa parkirajo gostje, ki do lokala tudi ne morejo dostopati drugače kot čez zasebna zemljišča. »Postopoma nas izrivajo, zaradi vsega šikaniranja pa je marsikateri lastnik izgubil voljo, da bi sploh še prihajal na svojo zemljo,« razlaga Leskovšek. Večina lastnikov, ki so se podali v sodne mlino, je obupala že na občinskem ali županijskem sodišču, le eden je poleg Leskovška prišel do vrhovnega, vendar ni nadaljeval na ustavno sodišče.

Podžupan občine Medulin Damir Demarin odločno razloži, da kampiranje tam ni in niti vnaprej ne bo dovoljeno, saj bo zaščita tega naravnega bisera, kamor v najbolj obremenjenih mesecih na dan spustijo približno 4000 osebnih avtomobilov, kvečjemu še strožja. Občina Medulin in istrska županija, ki je vpisala tudi predkupno pravico do parcel na Kamenjaku, denarja za odkup žal nimata, na državni ravni pa o tem še ni bilo odločitve. Kakršnokoli razlastnjenje ne pride v poštev, pravi Demarin, ki sporazumne rešitve položaja, v katerem so se znašli, ne vidi. Na vprašanje, zakaj so podelili koncesijo za lokal, do katerega je mogoče dostopati le prek zasebnih zemljišč, podžupan nima jasne razlage, a prepričan je, da se je lastnik s sosedi zasebniki dogovoril in jim celo plačal. »To ni res. Nihče nas ni ničesar vprašal, preprosto so si prilastili našo posest,« je ogorčen Zoran Stojilković, ki si z osmimi lastniki deli večje zemljišče ob tem zalivu. Pred leti so poskušali skupno parcelo, na kateri so parkirali turisti, zaščititi z verigo, ki so jo razpeli med dva jeklena količka, a so ju nepridipravi izruvali. Čeprav je Stojilković zaradi vseh nevednosti – uničili so mu dve prikolici in skupni vodnjak – kar malce obupal, od svojega ne namerava odstopiti. »Tu ne gre za denar, ampak za pravico. Svoje parcele bi radi uporabljali za počitnikovanje in to željo so prevzeli tudi naši otroci,« pravi upokojeni fotograf iz Logatca.

- **Kdo sme po novem reševati begunce iz čolnov. Damijan Slabe. Delo, 11.08.2017, str. 6**

Sporni kodeks. Nova pravila, ki jih je za nevladne organizacije sprejel italijanski parlament, sprla vlado v Rimu, evropsko politiko in humanitarce

Po poročanju italijanskih medijev naj bi minister za notranje zadeve Marco Minniti v sporu glede kodeksa obnašanja za zasebne reševalce v Sredozemskem morju zagrozil z odstopom. Minister za promet Graziano Delrio mu je očital, da kodeks, ki ga je predlagal, z njim pa je po tihem soglašala EU, v nekaterih delih krši temeljne človekove pravice.

»Nihče nima pravice postaviti pod vprašaj reševanja brodolomcev v Sredozemskem morju in njihovega prevoza v italijanska pristanišča,« je v sporu med nevladnimi humanitarnimi organizacijami, italijansko vlado in Evropsko unijo poudaril Delrio. »Bojujemo se proti tihotapcem, ne pa proti reševalcem in beguncem!« Spor med ministroma sta po pisanju italijanskega tiska umirila šele predsednik Sergio Mattarella, ki se zelo poredko vmešava v dnevno politiko, in premier Paolo Gentiloni. Oba sta podprla notranjega ministra Minnitiija, češ da si vlada pri migrantskih vprašanjih, ki so za Italijo čedalje večji problem, ne sme dovoliti takih preprirov. Kar seveda drži, bo pa zelo težko uresničiti.

Odganjanje reševalcev

Novi kodeks ravnanja, ki nevladnim in humanitarnim organizacijam prepoveduje samostojno reševanje brodolomcev pred libijskimi obalami in njihovo prekrčevanje na večje reševalne ladje, ki jih potem odpeljejo do italijanskih pristanišč, že povzroča vse hujše spore. Ne le med italijanskimi politikami, ampak tudi med italijansko vlado, ki je sprejela kodeks s tihim soglasjem Bruslja, in humanitarnimi oziroma nevladnimi organizacijami, ki za vse hujšo in do beguncev vse bolj odkrito odklonilno politiko dolžijo predvsem EU. Sporni kodeks ravnanja od nevladnih in humanitarnih organizacij, ki s svojimi praviloma manjšimi ladjami sodelujejo pri reševanju beguncev pred libijskimi obalami, zahteva, da bodo morale vse rešene begunce, ki so jih do zdaj lahko prekrcale na večje ladje »uradnih« reševalcev, same prepeljati v italijanska pristanišča, kar pa je z majhnimi plovili, ki jih imajo na voljo, praktično nemogoče. Za povrh jim nalaga, da mora biti na krovu njihovih reševalnih plovil po novem obvezno prisoten vsaj en oboroženi policist, kar humanitarne organizacije, na primer Zdravniki brez meja, odločno zavračajo. Ker je to v popolnem nasprotju z njihovimi temeljnimi načeli neodvisnosti, nevtralnosti in humanitarnosti »in ker tudi ne bi imelo nobenega smisla«, kot je ob uvedbi ukrepa dejal vodja nemških Zdravnikov brez meja Florian Westphal. »Kaj pa naj oboroženi policist sploh počne na krovu reševalne ladje, razen da izziva morebiten konflikt s potencialnimi tihotapci.«

Prepir med »humanitarci«, ki na svojo pest rešujejo brodolomce iz morja, in uradno evropsko politiko, ki se je očitno tudi za ceno še več utopljenih odločila uveljaviti še tršo protibegunsko politiko, je dodatno zaostriła tudi nedavna zaplemba nemške reševalne ladje Iuventa. Z njo je v Sredozemlju reševala begunce nemška nevladna organizacija Jugend rettet, v katero so se prostovoljno združili mladi Evropejci. Kupili so staro leseno barkačo, da bi z njo demonstrirali Evropi svojo pripravljenost priskočiti na pomoč nesrečnikom, italijanske oblasti pa so zaplenile ladjo in obtožile posadko neposrednega sodelovanja s tihotapskimi tolpmi oziroma nezakonitega tihotapljenja beguncev.

Moralne dileme

Tovrstne obtožbe na račun nevladnih organizacij, ki da skrivaj pomagajo tihotapcem in z njimi tudi direktno sodelujejo, so bile že do zdaj dokaj pogoste, tokrat pa so skupaj s kodeksom, ki bo po prepričanju »humanitarcev« drastično zmanjšal število zasebnih reševalcev in s tem povzročil še več utopitev, izzvale burne polemike. Ne le med uradnimi reševalci, ki so pod okriljem Evropske unije zadolženi za reševanje nesrečnikov iz morja, in nevladnimi oziroma humanitarnimi organizacijami (kodeks naj bi do zdaj podpisale le štiri izmed devetih), ampak tudi med politikami, pravniki in zagovorniki človekovih pravic. Eni namreč trdijo, da organizirano reševanje prebežnikov le še spodbuja tako begunce kot tihotapce, da se v čim večjem številu in čim bolj razsutih čolnih podajo na odprto morje, kjer jih bodo tako ali tako rešile tam čakajoče reševalne ladje, medtem ko drugi vztrajajo, da je reševanje brodolomcev, ki jim grozi utopitev, po vseh pravilih pomorskega prava in tudi sicer med pomorci od nekdaj moralna dolžnost vsakogar, ki se znajde v bližini. Toliko bolj, ker se je od začetka leta po uradnih podatkih v Sredozemlju utopilo že več kot 2400 beguncev, 115.000 pa jih je nevarno pot komaj preživelo.

Kdo ima bolj prav?

Na vprašanje, ali je reševanje človeških življenj pomembnejše od političnih in pravnih kalkulacij, tudi kadar ljudje v stiski svoja življenja sami in vede postavijo na kocko, ni tako preprosto odgovoriti, kot se zdi na prvi pogled. Kako težko je v preprih med humanitarnimi organizacijami in evropsko politiko ločiti humanitarno pomoč od političnega aktivizma in interesov najbolj ogroženih članic EU, je pred kratkim v intervjuju za DW s salomonsko izjavo demonstriral filozof z münstrske univerze Matthias Hoesch, ki je dejal, da smo »Evropejci s svojimi nepoštenimi zakoni v marsičem spodbudili beg beguncev v naročje tihotapskih tolp, s tem pa tudi tragedije, ki se jim dogajajo v Sredozemlju, in smo jih zato, ker smo v marsičem sokrivi za njihovo nesrečo, še prav posebej dolžni reševati iz morja – pri tem pa seveda čim prej spremeniti tudi nepoštene zakone«.

Tisti manj solomonski razlagalci trdijo, da ni dileme in da je »človek vselej dolžan reševati življenje sočloveka v stiski, ne glede na to, ali je ta s tako pomočjo špekuliral«, medtem ko na evropsko begunsko politiko najbolj besni trdijo, da se gre EU zelo umazano in egoistično politiko. Kdor v napol razsutem čolnu čez Sredozemlje beži iz Libije, beži pred nasiljem, zlorabami, mučenjem, nezakonitim zapiranjem in posiljevanjem, opozarjajo Zdravniki brez meja, zato bo morala evropska politika, ki zgolj hlina človečnost in take begunce rešuje iz morja, da bi jih potem s svojimi ladjami prepeljala nazaj v ta libijski pekel, za to početje prej ali slej prevzeti vso odgovornost.

- **Naklepni umor več deset beguncev in migrantov. Boštjan Videmšek. Delo, 12.08.2017, str. 6**

Tihotapsko zlo. Evropska politika je oblikovala novo »raven« brutalnosti in razčlovečenosti – Človeško življenje je dobesedno le še mrtva teža

Tihotapci ljudi, ki nadzirajo- begunsko-migracijske poti med Afriškim rogom (Somalija, Džibuti, Etiopija) in Jemnom, so v zadnjih dneh iz velikih čolnov pometali v morje najmanj 300 ljudi. Po do zdaj potrjenih podatkih je približno 50 beguncev in migrantov umrlo. Brutalnost tihotapcev se zaostriuje, migracijske poti so popolnoma razčlovečene.

V sredo dopoldne so tihotapci nekaj kilometrov pred jemensko obalo iz čolna, ki je priplul s somalskih obal, z orožjem prisilili približno 200 etiopskih, eritrejskih in somalskih beguncev, da so skočili v morje. Veliko ljudi na begu pred vojnami, revščino in posledicami podnebnih sprememb v državah na Afriškem rogu je bilo neplavalcev – nemudoma so se začeli utapljati.

Po podatkih humanitarnih delavcev iz Jemna in pričevanjih preživelih se je v nekaj minutah blizu Šabve, jemenske province ob Arabskem morju, utopilo najmanj 50 ljudi. Humanitarni delavci so rešili iz morja 27 ljudi, na obalah pa so v pesku našli 29 grobov. Preživeli so pokopali svoje tovariše. Kar nekaj ljudi je pogrešanih. Tihotapci so z ladje večinoma metali otroke – povprečna starost »potnikov« je bila ... šestnajst let.

Popolno razčlovečenje

»Preživali so našim sodelavcem povedali, da so jih tihotapci porinili v morje, ko so blizu obale zagledali 'predstavnik oblasti',« je v sporočilu ZN zapisal Laurent de Boeck, vodja misije mednarodne organizacije za migracije (IOM) v Jemnu. »To je šokantno in nehumano. Trpljenje migrantov na tej migracijski poti je enormno. Vse preveč mladih ljudi se v lažnem upanju na boljšo prihodnost obrne na tihotapce,« je povedal de Boeck in dodal, da so se morilski tihotapci, ko so ljudi vrgli v vodo, vrnili v Somalijo – po novo skupino morebitnih žrtev.

Že dan kasneje – v četrtek – je domnevno ista skupina tihotapcev prisilila k skoku v nemirno morje še 100 novih beguncev – po podatkih IOM naj bi se jih najmanj pet utopilo. Očitno je, da se je na neskončno nevarni begunsko-migracijski poti, ki z Afriškega roga prek Adenskega zaliva vodi v Jemen in od tam v Sudan in prek Sahare proti Libiji, kjer na tisoče ubogih ljudi v krempljih tihotapcev in zaprtih evropskih meja čaka še prečenje Sredozemlja in soočenje z evropsko (proti)begunsko in (proti)migrantsko politiko, oblikovala nova »raven« brutalnosti in razčlovečenosti. Človeško življenje je le še mrtva teža. Dobesedno. Tudi uradniki IOM opažajo »nov trend« na morda najbolj tvegani in strašljivi begunsko-migrantski poti.

Beg iz vojne v vojno

Brutalna vojna v Jemnu, ki jo mednarodna skupnost agresivno ignorira in s tem podpihuje, je močno pospešila migracijske in begunske tokove v regiji. Podobno kot v Libiji, še eni padli državi, so tudi v Jemnu v tihotapske posle vpleteni pripadniki različnih milic, organizirane kriminalne združbe pa so tesno povezane s politiko. »To je absolutno grozno. In izraža se v velikem poslu, ki se trenutno odvija v Jemnu, kjer ni možnosti za nadzor meje. Odkar se je začela vojna, so se tihotapski posli razcveteli,« je povedal predstavnik mednarodne organizacije za migracije.

Od začetka letošnjega leta je iz držav Afriškega roga v Jemen po podatkih IOM prispelo približno 55.000 beguncev in migrantov. Kar dve tretjini sta bili mlajši od 18 let. Leta 2016 je v razkosani Jemen, morda najočitnejšo žrtev globalne trgovine z orožjem, ilegalno vstopilo 117.000 ljudi. »Obsojam barbarstvo tihotapcev, tistih pred obalami Jemna in povsod drugod. Potrebujemo varne, legalne poti za migrante in begunce,« se je včeraj prek twitterja oglasil generalni sekretar Združenih narodov António Guterres.

Besede nikakor ne bodo dovolj. Prazna retorika ubija. Množično.

- **Ramijevo potovanje. Tekst: Boštjan Videmšek, Klosters. Delo, Sobotna priloga, 12.08.2017, str. 10-14**

Sirski violinist v švicarskih gorah.

Zgodba sirskega begunca, ki mu je improvizirani koncert na makedonsko-grški meji spremenil življenje.

V gorah visoko nad prestižnim švicarskim letoviščem je pihal nežen in osvežilen veter. Mehke in dišeče trave v bližini gozdne meje bi bile na vrhuncu poletja težko bolj zelene. Iz bližnjega ledenika se je v popoldanskem soncu svetila ostra, zaslepljujoča belina. Gorski kolesarji so se strmoglavo spuščali v dolino, pohodniki so se čudili njihovemu pogumu, krave pa so, globoko zatopljene v svojo odsotnost, mulile travo ali zrle v prazno. Skoraj kičaste razglede, ki so se v svoji popolnosti razpirali na vse strani, sta namesto rogov in harmonike spremljala razigran zvok arabske violine in skoraj histeričen smeh fanta, ki je ... preživel.

* * *

Dvaindvajsetletni Rami Basisah, sirski begunec s podeželja med Homsom in Hamo, je na violino, svojo najboljšo prijateljico, jedro identitete in ključ do svobode, igral s široko zaprtimi očmi. Vihtel je lok in se po najboljših močeh boril s čustvi. V idiličnih švicarskih gorah, popolni antitezi vojne v Siriji in begunske tragedije, ki je globoko zaznamovala njegovo življenje, je bil Rami le s telesom. To je bilo mogoče čutiti na vsakem koraku. To je bilo mogoče zaznati v vsakem njegovem gibu, v vsaki besedi. Izrečeni in neizrečeni. To je bilo mogoče čutiti tudi v »njegovih« glasbi.

Ramijeve pesmi, Ramijeve sanje

»O tem sem sanjal kot otrok. Vsak dan. Da bom nekoč pred evropsko publiko igral violino in da mi bodo ljudje navdušeno ploskali,« je Rami dejal med pospravljanjem violine. Ta ga, dobesedno, spremlja na vsakem koraku. Ne izpusti je iz rok in jo ves čas neguje. Ljubeče in obsesivno hkrati. Zelo dobro ve, kaj mu je omogočila. »Ampak ... ne morem reči, da sem srečen. Zmeden sem. Ne vem, kaj se mi dogaja in kje zares sem. Čudovito je, hvaležen sem, ampak moje misli so drugje. Rad bi pomagal starejšemu bratu, ki je že tri leta begunec v Libanonu. Rad bi, da bi bili moja starša in tri sestre, ki so v Siriji, varni,« je temnolasi mladenič prebadajočega pogleda, polnega težkih vprašanj, govoril med švicarskimi vršaci.

»Dogodki me prehitujejo. To je tako veliko. Vsi želijo nekaj od mene, jaz pa še nisem pripravljen. Ne vem, ali sem dovolj dober. Želim si le malo miru, kakšnega pravega prijatelja in ljubezen. Rad bi živel normalno življenje, vse okoli mene pa je že zelo dolgo nenormalno. Ne vem, kaj je res in kaj ne,« je tiho vrelo iz nadarjenega sirskega glasbenika, ki je po spletu srečnih naključij in okoliščin – ateistično ime za boga – postal poseben gost prestižnega festivala klasične glasbe v Klostersu, kjer je travmatizirani in osamljeni deček z nekaj zelo moškimi nastavki na zaprtih, odprtih in intimnih dogodkih igral pred eno najbolj zahtevnih in razvajenih publik na svetu.

ln ji jemal dih.

Nikakor ne le zaradi nesporne glasbene nadarjenosti.

* * *

Na »savansko« mejo med Grčijo in Makedonijo je konec avgusta 2015 počasi padal mrak. Črno posušeno polje sončnic so, tiho poletje, preletavale splašene jate golobic. Lokalni lovec, oblečen v vojaško uniformo, se je s tremi psi počasi sprehajal skozi goščavo. Pod drevesi in ob zapuščenih »graničarskih« objektih, na katerih so bile vidne oznake nekdanje skupne države, so posedale utrujene, a sproščene skupine sirskih in afganistanskih beguncev. Na vrhuncu tako imenovane balkanske begunske poti so čakali na policijsko dovoljenje za naslednji premik. Z grške strani meje so se proti improviziranemu zbirnemu centru ob železniški progi ves čas valile nove skupine beguncev in migrantov, ki so jih grški in makedonski policisti koordinirano spuščali skozi ozko grlo »divje meje«.

V le nekaj sto metrov oddaljenem zbirnem centru je tedaj dvajsetletni Rami Basisah iz »potovalke« potegnil violino. Nežno, skoraj zaljubljen jo je pogladil in napel strune. Na videz sramežljiv in vase zaprt mladenič je stopil pred množico beguncev in migrantov, ki so po opravljenem postopku registracije in kratkem počitku čakali na naslednji vlak proti srbski meji. Rami,

pred begom iz Sirije študent glasbene fakultete v Homsu, je na čelu kolone nekaj časa zbiral pogum. Prijatelji so ga spodbujali, naj vendar začne igrati. Makedonski policisti so Ramija zmedeno opazovali. Spogledovali so se in se spraševali, ali morda ne bi morali zaseči glasbila. Potem mu je eden od njih nakazal, naj vendarle začne igrati. Rami se je prestopal in pogledoval okoli sebe. Čutiti je bilo, da preprosto mora zaigrati. Začel je počasi, tiho, malce prestrašeno. Pogovori med begunci so zastali. Otroško čebljanje se je nemudoma spremenilo v prvinsko čud. Policisti so se nasmehnili. Prepoznali so melodijo. Verjetno so jo, kot se reče, že nekje slišali.

Oda radosti na makedonsko-grški meji

Mladi sirski glasbenik se je zaradi toplega odziva begunske publike vidno sprostil in lok pošteno povlekel po strunah. Z zanimanjem so prisluhnili tudi najbolj nezainteresirana ušesa upravičeno enosmernega uma. Rami je bil čedalje bolj »v elementu«. Njegove težke misli so odtavale. Vodila ga je ljubezen. A obenem je ves čas zelo dobro vedel, kaj počne.

Nasmehnil se je. Njegov obraz je objela nežna ironija. Po zbirnem centru je odmevala Beethovnova Oda radosti. Evropska himna. Ironija? Dobra šala? Genialna politična analiza? Spontana psihoterapija? Policisti so si s škornji dajali ritem. Ljudje so ploskali in Ramija pozivali, naj nadaljuje. Nekaj sekund je počakal, potem pa nadaljeval v globoko otožnih, a presunljivo ponosnih tonih sirske tradicionalne domoljubne pesmi.

Njegovi prijatelji, vsi doma iz Homsa in okolice, vsi izobraženi in urbani mladi fantje in dekleta, mi, oni in spet mi, so začeli peti. In z njimi tudi številni begunci, ki so v dolgih letih najbolj krvavega konflikta našega časa že skoraj pozabili, da v svetu ne obstaja le hlad, temveč tudi toplina. Možakarji, ki so doživeli in videli vse, kar je človeškega mogoče doživeti in videti, so zajokali. Ženske so k sebi privlele svoje otroke. Led bolečine se je topil na ognju upanja. Rami je igral. In igral. Novi begunci so prihajali. In prihajali. Temnilo se je. Presenetljivi koncert, trdno jedro humanizma, proti kateremu poteka velika, a žal »asimetrična« vojna, se je končal z Vivaldijevimi Štirimi letnimi časi. Očitna in duhovita izbira. Aplavz. Rami se je sramežljivo poklonil. »Oprostite, veliko napak sem naredil. Imel sem tremo,« mi je dejal še zadihani sirski glasbenik.

Na poti iz Sirije je bil že štirideset dni. Še prej je bil dve leti begunec v lastni državi. S prijatelji je iz Bodruma priplul na grški otok Kos. To je bil najbolj nevaren, stresen in zanj tudi žalosten del poti. Rami mi je povedal, da želi nadaljevati študij glasbe na kateri koli evropski akademiji, ki bi mu ponudila možnost. O sebi in predvsem o vojni ni hotel veliko govoriti. Takoj ko je odložil violino, so njegovi gibi postali togi, obrazne poteze pa vidno travmatizirane.

Trans je popustil, sprostita se je tesnoba.

»Na vsak način želim pomagati bratu, ki je pred dvema letoma iz Homsa zbežal v Libanon. Ko je odšel, mi je obljubil, da mi bo pomagal priti na varno. V Libanonu je trdo delal. Ko je zbral dovolj denarja za mojo pot proti Evropi, mi ga je takoj poslal. Zdaj je izgubil službo. Zdaj je moja dolžnost, da mu pomagam. Dolgujem mu svoje življenje,« je med najinim kratkim srečanjem na makedonsko-grški meji dejal Rami Basisah. Tik preden ga je pogoltnila begunska množica, sva izmenjala kontakte in si obljubila, da ostaneva v stiku.

* * *

Pred cerkvijo svetega Jakoba v Klostersu, zaradi vrhunske akustike enega izmed prizorišč festivala klasične glasbe, so se izmenjavali organizatorji in gostje. Težka sopara je v (pre)resnem ozračju prisiljenih manir in skrbno izbranih oblačil pritiskala k tlom in vplivala na razpoloženje. Rami, fant iz obratno sorazmernega sveta, je izstopil iz avtomobila. Oblivali so ga dvomi in strahovi. Čakal ga je, naivnega in otroško zmedenega, nastop pred Davidom Wheltonom, akustičnim direktorjem festivala, dolgoletnim vodjem britanskega filharmoničnega orkestra in enim najvplivnejših ljudi v svetu klasične glasbe.

Zagledala sva se. In oba za trenutek ali dva ostala brez tal pod nogami. Po skoraj dveh letih, v katerih se je Ramijevo življenje (tudi) zaradi violinskega koncerta na makedonsko-grški meji in reportaže, ki je bila objavljena po vsej Evropi, povsem postavilo na glavo, najino novinarsko delo pa je bilo (do)končno osmišljeno. Opisovanje dogodkov – in ljudi – je premalo. Vloga »inteligentne kamere« je pasivna, na premikajočem se vlaku pa je nemogoče ostati – nevtralen. Štejejo le neposredni učinki našega dela. In teh je, vsaj pozitivnih, zelo malo. Boleče malo.

»Človek ...« »Hvala.« »To ne more biti res ...«

Ramijeve besede so se tresle skupaj z njim. Objem je bil dolg; težak in lahen hkrati. Srečanje.

»Nisem verjel, da se bova še kdaj videla. Vse se mi vrača pred oči, vse ... Ne morem pozabiti. Vojna, meje, koncert v Makedoniji, najino srečanje, grozljiva pot proti Nemčiji ...«

Namesto da bi se Rami osredotočil na izjemno pomembno vajo in srečanje, je padel v film krutih spominov. Boril se je s koncentracijo, a misli so bile močnejše. Glasba je bila, vsaj za nekaj minut, spet le tisto, kar v resnici je – postranska reč. Gospod Whelton je hitro in uvidevno uvidel, da je bilo Ramijevo srce drugje.

* * *

Rami je zdoma odšel 30. julija 2015. Iz vasice Al Bajadija, ki leži med Homsom in Hamo in je že ves čas vojne pod nadzorom sirske vladne sile, se je s taksijem odpeljal v Tartus, mesto na sredozemski obali, kjer je edino rusko vojaško oporišče na Bližnjem vzhodu. Iz Tartusa je skupaj z drugimi begunci, ki jih ni poznal, z avtobusom odpotoval proti Bejrutu. Na sirsko-libanonski meji je moral s sopotniki čakati petnajst ur. S starejšim bratom Fahedom (26), prav tako glasbenikom, ki je v Libanonu v strahu pred vpoklicem v vladne sile pobegnil že prej, je bil dogovorjen pred bejrutskim letališčem. Ko je bila balkanska begunska pot odprta in je v Nemčiji še veljala »odprta begunska politika«, določene evropske države pa se še niso ogradile z bodečimi žicami in zidovi, je Fahed poklical mlajšega brata v Sirijo in mu dejal, da mu plača pot proti Evropi. Ramija je v Bejrutu čakala letalska vozovnica do Izmirja. Ramiju je bilo težko ponovno zapustiti brata, najpomembnejšega človeka v njegovem življenju. Še posebej zato, ker je vedel, da si tudi Fahed želi v Evropo, a se je, tudi zaradi glasbene nadarjenosti, žrtvoval zanj. Ramija je poslal proti Evropi in mu dejal, da mu mora uspeti. Zaradi sebe. Zaradi njega. Zaradi celotne družine, ki je – oče, mama in tri sestre – ostala v Siriji.

Pesem o slovesu

»Na letališču sem zaigral pesem o slovesu. Teško je bilo. Želel sem, da bi šla naprej skupaj. Brat mi je rešil življenje,« je slabi dve leti kasneje med dolgim sprehodom po idilični švicarski gorski vasi, le začasni kulisi življenja na toboganu izrednih dogodkov, povedal Rami Basisah.

Rami je odletel v Izmir, kjer naj bi se srečal »z ljudmi, ki mu bodo uredili pot v Grčijo«, a na turški sredozemski obali ni šlo vse po načrtih. Odšel je v Istanbul, kjer je moral s tihotapci urediti vse potrebno za pot v Grčijo. To je bilo v času, ko je iz Turčije na grške egejske otoke vsak dan priplulo tudi po deset in več tisoč beguncev. Tihotapski posli so cveteli, turške oblasti so gledale stran, ljudje na begu pred vojno pa so bili izpostavljeni (ne)milosti trgovcev z ljudmi.

Medtem ko je Rami čakal na klic tihotapca, je v Istanbulu spoznal nekaj begunskih in lokalnih glasbenikov. Na trgu Taksim so odigrali več spontanih koncertov in naleteli na izjemno topel odziv mimoidočih. Po nekaj dneh je prišel klic in Rami je skupaj z devetintridesetimi drugimi begunci – tihotapci so oblikovali skupino – odpotoval nazaj proti Izmirju, izhodiščni točki poti proti Kosu, Lezbosu in drugim vzhodnoegejskim otokom.

* * *

V Grčijo je prispel šele v petem (!) poskusu. Prvič je voda zalila prenapolnjen gumijast čoln in se je začel potapljalati že nekaj sto metrov od turške obale. Ramiju je – skupaj z violino – uspelo priplavati do kopnega. Slana voda je poškodovala občutljiv instrument, predvsem strune. V drugo je Ramijevo begunsko skupino tik pred izkrcanjem s plaže prepodila turška policija, kar je bil poleti 2015 redek pojav. Rami se je skupaj s tovariši odločil, da srečo poizkusi iz Bodruma, druge izhodišče točke množičnih poti proti Grčiji. Najprej je begunska skupina poskusila kar sama, a jo je ustavila obalna straža. Nato so se prerazporedili v manjše skupine – po osem. V četrtem poskusu so z obale krenili trije majhni čolni skupaj. Ramijevega je poganjal motor z električno baterijo. »Pluli smo izredno počasi. Čoln je vodil moški iz Pakistana. Na odprtem morju je v čoln vdrla voda. Pakistanec je želel naprej. Videl smo luči s Kosa, do katerega je bila še ura vožnje. Drugi begunci so, tudi z udarci, 'kapetana' prisilili, da je čoln obrnil nazaj proti Turčiji.« Nekako jim je uspelo priti na obalo, tam pa jih je, kot pravi Rami, »pričakala mafija«. Grobo so obračunali s Pakistancem, druge begunce, ki so morali nositi čoln, pa so nagnali na nočni pohod. Bili so oboroženi.

Rami in tovariš sta se odločila upreti. Vedela sta, da je baterija prazna in da jih bodo tihotapci poslali v smrt. Ostala sta na obali in gledala morje, ki je bilo polno begunskih čolnov. Nenadoma so prišli policisti in ju aretirali. Na policijski postaji v Bodrumu sta preživela ves dan. »Do nas, sirske begunce, so bili turški policisti prijazni. Druge so topli, še posebej Afričane in Pakistance,« je Rami v Klostersu nadaljeval svojo pripoved. Ko so ju izpustili na prostost, sta se morala s tovarišem znajti sama. Povezala sta se z novo skupino tihotapcev in beguncev. V petem poskusu se je že povsem izčrpanemu in bankrotiranemu Ramiju vendarle nasmehnila sreča. Bil je turški nacionalni praznik, policisti so ostali doma, morje pa je bilo mirno. »Dovolj sem imel vsega. Bil sem pripravljen veliko tvegati. Mešalo se mi je. Tudi tokrat smo imeli električni motor. Šli smo zelo zelo počasi. Nekje na pol poti je crknila baterija. Tokrat se nismo obrnili. Na čolnu sta bili dve vesli. Eno sem prijel jaz, drugo močan mlad fant iz Latakije. Ko se je že danilo, smo grški obalni straži poslali koordinate. Prišli so in nas pobrali. Na njihovi ladji sem videl štiri mrtve begunce iz svoje prejšnje skupine.«

Iz Kosa do Ode radosti na makedonsko-grški meji bi lahko šlo hitro, a se je Rami odločil, da bo v Atenah, kamor je skupaj s tisoči beguncev povsem izmučen prispel s trajektom, obiskal sorodnike, počakal na prijatelja in si priskrbel nove strune za violino. Morda je – oziroma še bo – ta odločitev pomembno zaznamovala njegovo življenje.

* * *

V veliki festivalni dvorani v Klostersu je švedski simfonični orkester iz Malmöja preigral Beethovna, poleg Vivaldija najljubšega Ramijevega skladatelja. Zunaj je tako močno deževalo, da se je zvok dežnih kapelj, ki so padale na streho dvorane, mešal z izjemno intenzivno, kovinsko sivo glasbo.

»Ta človek ... Kakšna glasba. Kakšna norost! Hitra menjava razpoloženj. Tudi jaz se tako počutim. Zato mi je Beethoven tako blizu,« je med koncertom zašepetal Rami. A kaj dosti koncentracije ni imel niti za glasbene presežke, kaj šele za vse ljudi, ki so mu, dobrohotno, prihajali naproti. To ni (bil) njegov svet. Po nekaj minutah sledenja glasbi se je njegova pozornost razpršila in odtavala (ne)znano kam. Nenadoma je postal močno utrujen. Malce ga je treslo in za nekaj sekund zanihalo v spanec, kar je skušal na vsak način prekriti. Neuspešno. Nespokojna duša na pogon tesnobe preprosto ni hotela obmolkniti. Po obrazu so mu tekale solze. »Tudi jaz bi nekoč rad igral na takem odru in pomagal svoji družini,« je šepetal Rami in se izogibal radovednim, a tudi ocenjujočim pogledom visoke družbe, v kateri – kot v času velikih evropskih monarhij – še vedno veljajo natančno določena pravila obnašanja.

* * *

Tisti dan je Rami na slavnostnem kosilu pokroviteljev festivala v prekrasni planinski koči z arabskimi napevi močno popestril docela uradno razpoloženje. Nekaj ur kasneje je kot ugriz resničnosti nastopil še pred pripadniki nevladnih humanitarnih organizacij z vsega sveta, ki so v gorski koči, v katero lahko vstopijo le povabljeni, razpravljali o izobraževanju beguncev. Ramijev (glasbeni) nastop je bil tako brutalno iskren, da je sicer zgovorna in izjemno samozavestna množica nevladnikov, skrita v balonu iluzije sredi večne vladavine nevtralnosti, ostala brez besed.

Enemu izmed glavnih pokroviteljev festivala, ki želi ostati anonimen, se je smejalo do ušes. Povabilo Ramiju, kljub njegovi izgubljenosti v času in prostoru, se je izkazalo za velik uspeh. Predstavitve njegove zgoščenke Rami: My Journey, ki jo je posnel skupaj s praškim simfoničnim orkestrom, je bila konec maja na legendarnem britanskem radiu Classic FM. Izbrana je bila tudi za zgoščenko tedna. Izjemno vplivno radijsko postajo je tisti večer poslušal tudi upokojeni poslovnež, ki je Ramija povabil v Švico. Odločil se je, da mlademu sirskega glasbeniku na vsak način pomaga na njegovi glasbeni in tudi življenjski poti. Ko je izvedel, da bo Rami 19. septembra skupaj z orkestrom nastopil na odru znamenite londonske dvorane Royal Albert Hall, je svojemu »varovancu«, ki se mu niti sanjalo ni, kaj pomeni nastopiti v tej dvorani, dejal, da se mu izpolnjujejo molitve.

Druga za drugo.

Odpiranje vrat (z violino)

Ko je Rami konec avgusta 2015 prestopil grško-makedonsko mejo, kjer je Jure Eržen posnel violinistovo fotografijo, ki jo je radio Classic FM izbral za eno izmed desetih najbolj ikonografskih fotografij »glasbe v vojni«, kar je močno pripomoglo k njegovi prepoznavnosti v glasbenem in medijskem svetu, je bila balkanska begunska pot do Nemčija še odprta, a polna težav in ponižanj.

Rami je pot proti Srbiji in naprej proti Madžarski, Avstriji in Nemčiji nadaljeval skupaj s prijateljskima Mohamedom in Mudharjem, ki ju je spoznal v Turčiji. V kaosu, ki je vladal na mejah, so se držali skupaj in si pomagali. Makedonsko-srbsko mejo so prehodili. Spali so zunaj. V srbskem Preševu jih je policija ločila. Prijatelja sta nadaljevala pot, Rami je policija zadržala. Po šestih urah čakanja na policijski postaji ga je srbski policist vprašal, kaj nosi v torbi.

»To je violina,« mu je odgovoril Rami.

»Je tvoja? Znaš igrati?« je zanimalo policista.

»Znam.«

»Dobro, potem pa nekaj zaigraj.«

Rami je vedel, kaj mu je storiti. Uporabil je preizkušeno formulo. Spet – tokrat na jugu Srbije – je zavzela Oda radosti. Policist je bil tako navdušen, da je poklical ženo in ji predvajal »solistični koncert«. Čez nekaj minut mu je izročil papir, s katerim je lahko nadaljeval pot proti Beogradu in naprej proti madžarski meji. V Beogradu, kjer je pred dvema letoma desetstisoče beguncev čakalo na nadaljevanje poti proti »obljubljenim deželam«, je kupil vozovnico za vlak proti Budimpešti. To je bila taktična napaka. Tedaj je madžarska vlada ravno končevala gradnjo zidu na srbski meji, začela pa je že graditi zid tudi na meji s Hrvaško. Vlada Viktorja Orbána je začela izvajati antibegunsko in antimigrantsko politiko, ki jo je Evropska unija najprej (le retorično) obsojala, potem pa jo je sprejela in, marsikod, tudi v Sloveniji, celo – nadgradila. Skupaj s prijateljskima je moral Rami vlak za Budimpešto zapustiti že pred madžarsko mejo. Mejo so prestopili po »klasični«, gozdni poti. »Strah me je bilo. Nisem hotel naprej, a sta me prijatelja prepričala, da sem nadaljeval pot. Mohamed je nosil svojo violino. Dolgo smo hodili. Potem so nas prijeli madžarski policisti. Spet so nas ločili. Ostal sem brez violine in brez prijateljev.«

Rami je za teden dni zaprl v majhno begunsko taborišče, kjer je preživel teden dni. Teh dni se noče spominjati. Pravi, da so ga skoraj požrle pršice. Imel je hud alergijski napad. Nato so ga preselili v večje taborišče, kjer se je lahko končno najedel, umil in preoblekel. A zanimalo ga je le nadaljevanje poti. Iz taborišča je pobegnil med menjavo policijske straže in se nekako prebil do Budimpešte. Na glavno železniško postajo v madžarski prestolnici je prišel ravno v času, ko so oblasti ustavile vlake, s katerimi so begunci potovali proti Avstriji in naprej proti Nemčiji in severni Evropi.

»Na postaji je bilo noro ... Bilo nas je vsaj 20.000. Vpili smo, da hočemo naprej, v Nemčijo. Govorili smo z novinarji. Obiskalo nas je veliko dobrih ljudi, prinesli so nam hrano, pijačo, obleko in zdravila,« se je enega izmed vrhuncev balkanske begunske poti dve leti kasneje v Švici spominjal Rami Basisah. Skupaj s sotrpini se je iz Budimpešte peš odpravil proti Avstriji. Po nekaj urah hoje so se madžarske oblasti »omehčale« in beguncem omogočile uporabo avtobusov. Številne ljudi na begu so iz Avstrije in Nemčije prišli pobrat kar navadni ljudje. Na železniških postajah po Nemčiji so begunce, tudi Rami, pričakali tisoči. Z aplavzi in odprtimi rokami. To so bili dnevi, ko se je zdelo, da je v Evropi vendarle – in po trdem boju – prevladal humanizem. A to je bila le še ena velika iluzija. O Evropi. O vseh nas.

Da Nemčija niti slučajno ni bila pripravljena – ne logistično, ne politično, ne birokratsko – na prihod skoraj milijona (večinoma sirskih) beguncev, je hitro spoznal tudi Rami. Več mesecev so ga selili iz enega v drugo prenatrpano begunsko taborišče. A srečal je Mohameda in dobil nazaj svoj ključ do svobode – violino. Ta je bila v zelo slabem stanju. Ženska mu je v taborišču blizu Aachna prinesla manjšo violino in ga prosila, naj ji nekaj zaigra. To je storil. Gospa ga je posnela in posnetek pokazala dirigentu lokalnega orkestra. Ta mu je poklonil novo violino in ga povabil na vaje z njegovim orkestrom. Skupaj so odigrali dva koncerta, medtem pa se je Ramijeva zgodba prek časopisov in revij že začela širiti po Evropi. Začeli so ga klicati glasbeni agenti, maestro iz Aachna pa mu je ponudil mesto v orkestru in stanovanje. A Rami je še čakal na ugoditev prošnje za azil in (prva resna) priložnost je padla v vodo.

Begunsko taborišče, Bach in pralni stroji

Prišel je ukaz o selitvi v novo taborišče – v košarkarsko dvorano blizu mesta Lahr. »Bilo je polno ljudi. Spali smo skoraj drug na drugem. Violino sem lahko igral le zunaj ali v pralnici, kjer sem igral skupaj s hrupom pralnih strojev. In to Bacha,« se je med obujanjem sladko-kislih spominov prav po otroško nagajivo zasmel mladi sirski violinist.

V taborišče je iz lokalne cerkve na obisk prišla ženica, ki je slišala Rami igrati. Povabila ga je – Rami je kristjan –, da nastopi v cerkvi. To je storil z velikim veseljem. Tamkajšnji glasbeni mojstri so hitro prepoznali njegov talent in ga povabili v svoje vrste, a Rami je bil še naprej »v čakalnici«.

Marca 2016 so nemške oblasti ugodile njegovi prošnji za azil. K sebi ga je povabil starejši par Oelbe (Teresia in Winfred) iz vasi Niederschopfheim. Rami je sta ponudila sobo s kopalnico, brezplačno. Mladeničeva kalvarija se je končno končala.

Nekaj tednov zatem je podpisal pogodbo z britansko založbo Decca; ta se je po tem, ko se je zgodba o sirskem pianistu z makedonsko-grške meje in nemških begunskih taboriščih razširila po Evropi, odločila izdati zgoščenko z njegovo avtorsko glasbo in nekaj priredbami.

* * *

Ko so bile vse koncertne in družabne obveznosti v Klostersu za njim, se je, kolikor hitro se je le dalo, izčrpani mladi glasbenik umaknil v svojo hotelsko sobo. Potreboval je svoj mir in možnost za vsaj kanček refleksije, ki je v zadnjih letih, ki so hkrati potekala v počasnem in hitrem posnetku, ni imel. Dogodki, pravi, ga prehitevajo. Ne (z)more jim slediti. Bolj kot kar koli drugega potrebuje nekoga, ki (se) mu lahko zaupa. Nekoga, ki ga zna poslušati, ki ga razume, ki od njega ne pričakuje in ne zahteva ničesar. Hitra slava in uspeh nikakor ne prinašata le sladkih skrbi.

»Hvaležen sem vsem dobrim ljudem. Vem, da sem imel veliko sreče. Toda bolj od vsega me zanima, da bi lahko pomagal svojemu bratu, brez katerega nikoli ne bi mogel priti v Evropo. Vse je žrtvoval zame. V Nemčiji sem veliko časa sam. Pogrešam družino, prijatelje, normalno življenje. Prek spleta se učim nemško in angleško in komuniciram z znanci, ki so raztepeni po vsej Nemčiji. Ni lahko,« je med tihim brenkanjem po violini v hotelski sobi švicarskega penziona pripovedoval

Rami, ki se hoče na vsak način izogniti vlogi žrtve ali nekoga ubogega. Ker, kot pravi, to ni. Ker je – drugače od stotisočih beguncev in ljudi, ki nikoli niso zapustili Sirije – imel srečo. »Veš, moj prijatelj Mudhar ni imel sreče. Ko je prišel v Nemčijo, ga je začela boleti glava. Vedno huje je bilo. Peljali so ga z zdravniku, ta pa je odkril velik tumor. Njegovo stanje se je hitro slabšalo. Ni mu bilo pomoči. Umril je. Zelo ga pogrešam.«

* * *

Rami si je pokril obraz. Potonil, utonil je v svoje misli. Njegovo telo je nenadzorovano trzalo. Glava se mu je v nekakšnem embrionalnem krču zagostila med nogami. Videti je bil kot ranjen otrok. Kar naenkrat ni zmožal odgovoriti niti na eno vprašanje več. Niti z medmetom. Sam. Z mislimi. Sam. Sredi ljudi. Slabo spi, zelo slabo. Sindrom posttravmatskega stresa je vseprisoten, a ga nihče ne nagovarja. Rami je zdaj namreč »vroč«. Popularen. Njegovo tesnobno, celo depresivno počutje za samotnimi štirimi stenami je postranska škoda ... uspeha. Toda okoli njega se vendarle vzpostavlja »varnostna mreža« ljudi, ki jih sicer dodobra samozavestni mladeč ne zanima kot »produkt«, ampak kot človek. Ljudi, ki so občutili bolečino in jo zato znajo tudi razumeti. In sprejeti.

Igraj, Rami, igraj.

- **Delati za skupnost in nikomur biti hlapec. Tekst: Cvetka Hedžet Tóth. Delo, Sobotna priloga, 12.08.2017, str. 26-28**

Akademik Anton Vratuša (1915–2017)

Nedavno preminuli akademik dr. Anton Vratuša – Slavečki Vran (21. februar 1915–30. julij 2017) je s svojim življenjem nam, ki smo z njim sodelovali, posredoval med drugim izjemno vrednoto: kako delati za dobro skupnosti in hkrati nikomur biti hlapec, ob tem pa negovati domoljubje in svetovljanstvo.

Nekaj simbolnega bi navedla iz Vratuševega več kot stoletnega življenja. Kot otrok je Vran – s tem imenom se je Vratuša podpisoval pod svoje črtice in novele – poslušal petje goloba, gugutke, in mater vprašal, kaj ta ptica poje. Pa mu je odgovorila: »Znaš ka: pod pudon sidín, postržnjek ladin, srmaki ga dan, bogaci pa nej!« To je Vranova prazračetna etična misel, ki ga je spremljala vse njegovo življenje. Skratka: revnemu da – bogatemu ne. S tem zarezješ v pravico in trajno neguješ solidarnost.

Kot desetletni fantiček se je odločil, da bo študiral jezike, kajti samo kak kilometer zahodno in vzhodno od njegove domačije so govorili na eni strani nemško, na drugi madžarsko, in ne enih in ne drugih ni razumel. Želel pa je, da bi ga ljudje razumeli in on njih. Ta njegova odločitev – »jeziki bodo« – kaže na njegovo značajsko nagnjenost in usposobljenost za komuniciranje z ljudmi. Glede domoljubja omenja svoje mladostno prijateljstvo z Josipom Hedžetom (1915–1943), pozneje diplomiranim inženirjem montanistike, ki je bil istih let kot on, le da je bil v šoli štiri leta pred Vranom, ki se je med svojimi mlajšimi sošolci zaradi tega počutil malo nelagodno. Pred Hedžetovo rojstno hišo na Razkrižju je še danes lep, velik spomenik z napisom: »V tej hiši so se sestajali nosilci upora NOB za Pomurje. 1. sestanek je bil 22. 5. 1941.« Naj neskromno povem, da je to tudi moja rojstna hiša.

Povsod kot doma

Zaupanje vase in samospoštovanje je značilno za Vratuševo zgodnje oblikovanje, zato ni dosti spraševal, pravzaprav nikogar, samo opazoval je. Hedžet ga je tako navdušil, da je Vran trajno upošteval njegove odgovore, celo tako, da je v tem mladostnem srečevanju druga najpomembnejša simbolna gesta. Na vprašanje, kaj je domovina, mu je Hedžet pojasnil, da je to najprej mati, ki se je kot otrok držiš za krilo, nato vsa družina in njeni člani, ko shodiš, pa se domovina širi tja, do koder greš – sčasoma je to cel svet. V dokumentiranih pogovorih je Vratuša večkrat omenjal, da se je lahko vsepovsod v svetu počutil doma, ker je negoval vrednoto svetovljanstva.

V pogovoru z Vranom smo čutili stoičnost, zbranost in neverjetno pripravljenost, da posluša in upošteva naše mnenje, tudi takšno, ki ni bilo docela v soglasju z njegovim. Vsakemu intelektualcu je bil zgled tega, kaj pomeni obvladovati lastno čustvenost in kot osebnost učinkovati poduhovljeno, umirjeno. Opazoval je svet okrog sebe in otepanje prekmurskega človeka z revščino, toda sezonsko delo ni bilo samo »s trebuhom za kruhom«, ampak vir nastajanja svetovljanstva, kajti če si le malo angažiral pamet, si se lahko naučil marsikaj zgledega od drugod. Z odprto glavo je treba hoditi skozi življenje, v svet »po beli, veliki cesti« in ta se sčasoma samo širi. Njegova ni bila vedno prijetna, nasprotno: ko se je Vran znašel v italijanskem koncentracijskem taborišču v najbolj neugodnih in težkih razmerah, v mrazu, lakoti, ko so ljudje okrog njega umirali, je prosil stražarja za italijansko slovnico, da se je učil italijanskega jezika – in naučil se ga je.

Po maturi, ki je zanj pomenila soočenje s svobodo in izbiro, je v črtici Valeta v reviji Mladi Prekmurec leta 1938 zapisal, da je »sreča in blagor v samospoznanju in delu za skupnost«, skratka, osebna etična popolnost in pravičnost v enem, kar je zanj pomenilo delati za skupnost in nikomur biti hlapec. V prispevku z naslovom Slovenstvo prekmurskih pisateljev (Mladi Prekmurec, 1939) za takratno prekmursko književnost ugotavlja, da njeni pisci ustvarjajo iz volje do življenja in samozavesti, kajti vse je onaravljeno, domala zakoreninjeno v domači zemlji in njeni skupnosti, ki mora preživeti mimo vseh političnih usmeritev. V prispevku Misli o kritiku in kritiki (Mladi Prekmurec, 1940) govori o tem, »da kritik presoja, tolmači in uči«. Tisto najbolj objektivno v različnih nazorih je predvsem »globoko dojeta in doživeta objektivna resnica vsega življenja«, hkrati s tem pa isto leto kritično ugotavlja: »Današnje subjektivne kritike, nastale iz tega ali onega svetovnega nazora, so ozkosrčne in nestrpne, da se jim ni mogoče približati z drugimi merili kakor s takimi, s kakršnimi so bile same merjene in izmerjene.« Življenje ostaja zunaj. Katehetova pripoved o preklinjanju ga je spremljala kot nekaj etičnega, kajti če se človek na vožnji z vozom navkreber večkrat spotakne ob isti kamen in pri tem grdo preklinja, je najbolje ta kamen umakniti s ceste, na skrivaj, in Vran je to storil. Pri naslednji vožnji voznik ni več klet, ni bilo potrebe.

Šolanje in njegovo študijsko bivanje v Ljubljani nam danes, ko se kapitalizem vedno bolj kaže v svoji pravi podobi in ko vsak dan bolj izginja organizirana solidarnost, pomaga razumeti, kaj pomeni, če je človekova potreba po izobraževanju (in pravica do izobrazbe) iz socialno-solidarnostne kategorije spremenjena v ekonomsko kategorijo; recimo: toliko zdravja, sociale, izobrazbe boš imel, kolikor denarja imaš. Ko je šel v šole, je staršem obljubil, da jih ne bo nič stalo. Vran se je času študija sam finančno vzdrževal z inštrukcijami; ena ura takrat je stala 4 dinarje in povrhu je bil odličnjak. Zelo hudo mu je bilo, ko je

pozneje izvedel, da je profesor latinščine »svoje dijake ovajal Italijanom, zaradi česar so nekatere vrgli s šole, nekatere pa poslali v koncentracijska taborišča«. Večina se jih od tam ni vrnila.

Kam je izginila beseda tovariš?

Po maturi je šel za devet mesecev prostovoljno na služenje vojaškega roka in se izobrazil v vojaških veščinah, kar mu je pozneje v vojni zelo koristilo, celo tako, da je lahko druge učil, kako se ravna z orožjem. Vendar nič pri njem ni potekalo na škodo študija. Na filozofski fakulteti v Ljubljani je študiral pod A slavistiko, pod B pa literarno zgodovino, v nekaj mesecih je opravil vse izpite za dva letnika fakultete in bil hkrati aktiven v Klubu prekmurskih akademikov v Oražmovem domu na Wolfovi ulici. Spomladi leta 1941 je diplomiral in že pripravljala disertacijo na temo Levec in Ljubljanski zvon. Njegova znanstvenoraziskovalna usmerjenost je potekala pod mentorstvom prof. dr. Frana Ramovša; z njim se je pogosto srečeval, kajti profesor je hitro spoznal, koga ima pred seboj. V času diktature kralja Aleksandra, ko je bila Slovenija preimenovana v Dravsko banovino, je trmasto vztrajal pri rabi izraza Slovenija in to tudi pisal na pisemske ovojnice – stoletni nam je povedal, da so vsa tako odposlana pisma vendarle prispela na odposlani naslov.

Toda vojna se je grozeče približevala in nisi mogel ostati neopredeljen. To generacijo, ki ji je bilo usojeno, da se je morala soočiti z najhujšim zlom novejšje dobe, zaznamujeta tako politična kot vojaška angažiranost. V Vranovih razmišljanjih o študiju in z njim povezanih dejavnostih zelo izstopa predvojni Slavistični seminar na filozofski fakulteti v Ljubljani, ki je bil med najodmevnejšimi in študijsko najuspešnejšimi oddelki na fakulteti, »tako po svoji številčnosti kot po glasnem obsojanju vojne«, in ta je že prihajala. Sklenili so, da okupatorju ne bodo dali miru, in ljudi v seminarju je navdihovalo »domoljubje: ljubezen do slovenskega jezika ob globljem spoznavanju kulture in zgodovine slovenskega naroda. Ta zavest nas je bodrila in krepila borbenega duha ter poglobljala medsebojno zaupanje in solidarnost, pa tudi pripravljenost na tveganje, še zlasti, ko se je zunanjim grožnjam pridružila še Hitlerjeva peta kolona znotraj slovenske dežele.« Tako poroča v Slovenskem zborniku 2016 – Ob 75-letnici ustanovitve Osvobodilne fronte slovenskega naroda. Med udeleženci Slavističnega seminarja se je »udomačila beseda tovariš«, ki je danes skoraj ne uporabljamo več, kot da bi se je sramovali. Za občutenje posameznika kot člana skupnosti gre, in takšno skupnost združuje to, da v njej z ogromno dobre volje skupaj tvorimo, kot ogromna človeška moč – kot tovarišija –, breme zgodovinskih izzivov. To tako lepo in plemenito besedo – tovariš (in z njo tudi tovarištvo) – je že v prvi slovenski natisnjeni knjigi leta 1550 zapisal Primož Trubar in z njim vred so jo pisali tudi drugi piščiči protestanti 16. stoletja. Le zakaj in v imenu česa se je ta beseda umaknila iz precejšnjega dela naše govorice in kako dolga bo doba, ki bo po hudih preizkušnjah spet vrnila tovarištvo v tem žlahtnem in plemenitem pomenu? Še nedavna doba ga je posredovala in negovala kot »stisnjeno pest ljudstva«, ki se je uprlo, ko je prišel k nam okupator izvajati genocidne načrte in etnično čiščenje.

Plemenito upornišтво slovenskega naroda

Navzočnost okupatorja je zahtevala neprestano budnost in trdnost na lastnih nogah in ob Vranovem zapisu se nasmejnemo, saj so ti mladi ljudje samozavestno sklenili tole: »Ne damo jim miru, dokler jim ne vidimo peta!« Upornišтво teh ljudi so zelo navdihovali kmečki upori in reformacija. Z arhivskih posnetkov lahko slišimo in vidimo, kako Vratuša z dvignjeno glavo opozarja na ponos in plemenito upornišтво slovenskega naroda. Ta njegova antropologija upornišťva nam danes, na začetku novega stoletja in tisočletja, spet postavlja vprašanje, kdaj in zakaj postane človek upornik. Predvsem takrat, ko se spopade z usodo in jo želi pokončati. Pri tem gre celo za vprašanje človekovega preživetja v povsem konkretnih, bivanjskih razsežnostih, kajti upornišťvo je bilo najbolj močno takrat, ko je bila ljudem kratena pravica do obstoja, do življenja. Zato je upornišťvo nekaj povsem prvobitnega, povezano z naravo in njenimi silami ter s človeškimi hotenji preseči omejenost, krutost, brezupnost vseh danosti.

Okupator se ni smel polastiti »Plečnikove rdeče lepote na Turjaški cesti, ki je bila zgrajena 1939 in je stala prazna«, in Slavistični seminar se je organiziral kot človeška veriga »od univerzitetne zgradbe čez Gosposko ulico in po Turjaški cesti do oken novega Slovenskega inštituta. Več dni smo si podajali dragoceno knjižno bogastvo iz rok v roke.« Knjige so takoj skladali na knjižne police, to »je bilo svoje vrste narodno-obrambno delo in smo bili nanj ponosni. Izredno je vplivalo tudi na razvoj medsebojnega zaupanja in rast narodne zavesti. Slavistični seminar, ki je slovel po svoji enotnosti in prijateljstvu, se je v novih razmerah še bolj strnil.« V kakšno uteho in zadoščenje je ta zapis danes nam, ki moramo poslušati kar najbolj perverzno izjavo in oceno o nekakšni organizirani zaroti zločinske ideologije!

Tako se je torej začelo in Vratuša v svojih številnih prispevkih vedno znova opozarja na gibanje, ki je organiziralo odpor, nikakor ne najprej Osvobodilna fronta. Še v svojem 103. letu je poudarjal, da je domoljubje kot stisnjena pest ljudstva omogočilo nastanek odpora in torej vseljidskega gibanja, iz katerega je izšla poznejša OF. Drugačna razlaga tega, kako se je pravzaprav začelo, bo še onim mnogo za nami omogočila presojo, ki bo samo krepila občutek domoljubja in dojemala upornišťvo kot naš humanizem, ki nam omogoča spoštovanje tako nas samih in drugih narodov, skratka, v tem upornišťvu so hkrati tudi temelji našega svetovljanstva. Vran je eden teh, ki so to tudi konkretno živeli, negovali in nam zgledno posredovali kot trajno vrednoto. Te vrednote ne gre zametovati!

Iz verig v svobodo

Herojstvo mladih ljudi iz Slavističnega seminarja, ki so tako kot Vratuša celo razorožili kakšnega italijanskega vojaka in ga pustili živeti, ni ostalo prikrito okupacijskim oblastem, ki so jih s pomočjo domačih izdajalcev – in nikdar in nikjer v nobenem narodu izdajalstvo ni bilo vrednota in tudi nikdar ne bo – veliko večino aretirali, Vratušo sredi februarja 1942, na večer pred njegovim rojstnim dnevom.

Deportiran je bil v taborišče Gonars, nato v Treviso, skozi kar šest taborišč je šel in himna internirancev je postala pesem Lipa zelenela je. Moč himne je namreč povezovalna, združuje in tesno povezuje ljudi v skupnost. Mnogo pozneje ni pozabil povedati, da je ena po njegovem najbolj združevalno-povezovalnih, celo najlepših – ni razloga, da bi zdaj to sramežljivo zamoččali – Marš na Drino. Himna, ki jo mi, sodelavci Ustanove dr. Šiftarjeva fundacija – Petanjci, danes pojemo, se glasi Bosa pojdiva, dekle, obsorej. Od jeseni 1942 je bil Vratuša v taborišču na Rabu, kjer je bil spet aktiven in med temi, ki so po kapitulaciji Italije osvobodili taborišče in ustanovili Rabsko brigado. Vran je postal namestnik komandanta brigade (o kateri

je leta 1998 izdal knjigo z naslovom Iz verig v svobodo: Rabska brigada). Pozneje je sodeloval z italijanskimi komunisti in garibaldinci, to sodelovanje pa kljub podobni nazorski, protifašistični usmerjenosti ni bilo najbolj vzorno in prijateljsko. Čedalje bolj razumem, zakaj je narod pred vsakršno nazorsko opredeljenostjo, in očitno nihče na italijanski strani – tudi komunisti ne – ni hotel biti slabši Italijan. Zato so bila pogajanja z njimi o ureditvi poveljne meje naporna in skrajno mučna. Za iztek vemo.

Povojno obdobje je bilo zelo naporno in Vratuša se je lahko demobiliziral šele leta 1953; ni mogel nazaj v akademske kroge, da bi deloval samo znanstveno. Neki črnogorski general mu je priznal, da je biti na univerzi in delovati kot znanstvenik lepa ideja, hkrati pa je opozoril: »Fronta pa je tukaj.« Seveda je šlo pri tem za neposredno politično dejavnost, ki se ji Vratuša ni mogel izogniti, doumel je, da bi to bilo takrat do domovine neodgovorno.

Zgodilo se je tudi leto 1948 in Vratuša pove tole: »Med Informbirojem leta 1948 je neodvisnost Jugoslavije visela na nitki. Vse je bilo podrejeno obrambi domovine. Vojvodina je bila vsa prekopana, čeprav je bilo iluzorno pričakovati, da bodo jarki zadržali tanke vojska Varšavskega pakta, razporejene na izhodišnih položajih za napad na drugi strani severne ter vzhodne jugoslovanske meje, ki so le čakali, da jih Stalin požene nad Jugoslavijo. Jugoslovanski koncept obrambe je temeljil na tem, da se vsi skupaj z državnim vodstvom, če Vojvodina pade, umaknemo iz Beograda v odročne bosanske planine in tam organiziramo odpor. Mislim, da je bilo to jasno tudi Stalinu in da ne bi okleval, če bi bil prepričan, da si lahko pokori Jugoslavijo z bliskovito vojno. A vedel je, da v Jugoslaviji to ne bi šlo.« Danes težko razumemo, kako dramatični so bili takratni odnosi med SFRJ in Sovjetsko zvezo; po Vratuševi oceni so bili vedno hladno-topli ali celo ledeno-vreli.

Kljub temu je v tem času njegova dejavnost potekala na različnih ravneh, od politične, diplomatske do znanstvenoraziskovalne s področja humanistike, kulture in jezikoslovja. Kot »vodja Kardeljevega kabineta, ki je bil pravzaprav znanstveni inštitut«, je po lastnem priznanju imel čas, da se je »lahko pripravljati tudi na predavanja na univerzi«, in tako je »študiral in hkrati gradil«. Vran je bil aktiven še z dvema profesurama na univerzi v Beogradu in Ljubljani. Želja, da bi se vrnil v Ljubljano, da bi bil znanstvenik in deloval le akademsko, znanstvenoraziskovalno, pri njem ni nikdar zamrla.

Več demokracije z več socializma

Še posebej zgledno je nas, Vratuševe učence, v njegovem značaju in njegovi pokončni drži pritegnila vedrina, to pa je nekaj, kar je treba negovati vedno in vsepovsod, celo v najtežjih razmerah; tudi smisla za humor Vranu ni primanjkovalo. Tako je ob spominu na svoje soočenje s Sovjeti zapisal: »Ko je Sovjetska delegacija leta 1955 – prvič po letu 1948 – pripotovala v Beograd, vodil jo je prvi sekretar Nikita Hruščov, so bili gostje nameščeni v Starem dvoru. Pisma oz. sporočila jugoslovanske delegacije sem jim prinašal jaz kot sekretar jugoslovanske delegacije. V zabavo mi je bilo, ko sem jih večkrat našel ležeče v travi. Na dvorišču so razprostrli volnene odeje in se tam dogovarjali, kako in kaj; tako nezaupljivi so bili. Očitno so predpostavljali, da imajo tudi pri nas stene ušesa, kot so jih imele pri njih.« Narava ne izdaja, ljudje pa.

Leto 1956 na Madžarskem nas je spet izzvalo in kmalu po vojni rojeni se spominjamo, da je bila tudi Murska Sobota novembra vsa razrita zaradi tankov. Ti so naredili po cestah, ki takrat še niso bile asfaltirane, take jarke, da smo se otroci v njih skrivali. Po odhodu JLA so glavne ceste v mestu tlakovali in prepovedali promet s kravami. Poznejše leto 1968, ko so sile Varšavskega pakta vkorakale na Češkoslovaško, je čas, ki je zaznamoval mojo generacijo '68, ta pa je želela udeležiti solidarnost svetovnih razsežnosti v imenu pravičnosti. Hej, to je bil čas, ko smo spolitizirali prav vse, tudi življenje od spodaj v dimenziji vsakdanjosti, in svetu zavpili, da je zasebno politično in da potrebujemo spremembe na vseh ravneh, tudi na področju medčloveškosti, ne samo spremembe od zgoraj.

Vratuša se je takoj odzval povabilu takratne ljubljanske študentske organizacije, da pride med nas. Iz tega obdobja sem za vedno privzela to, da je politika samo sredstvo, nikdar cilj, in da gre pri politizaciji sveta najprej za udejanjanje idealov, vrednot. To sem Vratuši na vprašanje, zakaj sem politično dejavna, ob najinem prvem srečanju tudi povedala in spomnim se, kako zadovoljen je bil z mojim odgovorom. Socializem pri nas je nastal z ogromno herojstva, vendar smo mi, študirajoči, opazili, da je socializmu nekako začelo primanjkovati reproduktivne zmožnosti, kajti vsak sistem za svoj obstoj potrebuje učinkovit mehanizem sprotne obnove. Za to smo si prizadevali takrat, ko smo vztrajali pri konceptu policentričnega razvoja na vseh ravneh, od ekonomskega, socialnega, zdravstvenega, kulturnega itd. Politiki so nam prisluhnili in nas, priznam, tudi upoštevali. Vratuša nam je svetoval, da svoje pobude vedno napišemo v obliki programa in posredujemo naprej. V Sloveniji s tem ni bilo težav – da ne bo nesporazuma: delali smo na podlagi slogana »Želimo več demokracije, vendar ne z manj, ampak z malo več socializma«.

In poznejši razvoj dogodkov? Bila sem med generacijo, ki je verjela v vseosvobajajočo moč politike in ostala praznih rok, kajti idejo organizirane solidarnosti je zdajšnja doba zavrgla, to idejo, romantično utopijo, v imenu katere smo mnogi, ki smo študirali v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja, bili pripravljani jurišati celo na nebo in še z eno potezo svet in razmere v njem spremeniti v pristno domovanje za prav vsakega človeka. In ni nam žal! V zborniku iz leta 2015 Protestantizem včeraj, danes in jutri je Vratuša v uvodni besedi prizadeto in z ogorčenostjo ugotavljal, kako se socialna država »kar naprej klesti. Posameznik, katerega blaginja je odvisna le od lastnega dela, je vse bolj prepuščen samemu sebi. Zaradi izkoriščevalskega kapitalističnega družbenega sistema, ko si državo jemljeva v zakup odtujeni finančni kapital in egoizem partitokracije, se je v državi zaprlo na tisoče podjetij in preko sto tisoč delavcev je izgubilo delo. Pod pragom revščine živi že okrog ena četrтина prebivalstva.«

Za pravičnost in prijateljstvo

Etizacija in politizacija sta neločljivi, vzporedni, in to je nekaj, kar odlikuje Vratušev odnos do politike, saj nikdar ni mogel privoliti v to, da v politiki, tako kakor se večinsko prakticira, veljajo »samo interesi« in ne ideali, vrednote. Odločitev za politiko je odločitev za nekaj povsem konkretnega: ne moreš več biti vsem všeč, toda samo kritika in revanšizem nista primerna za politizacijo, kajti treba je graditi in odkrivati nove možnosti za boljše življenje. Če ne veš, kaj bi rad, ne pojdi v politiko, ker boš sicer na ta način samo do kraja razvil svoje nesposobnosti. Ko si pa znotraj politične dejavnosti, ne pozabi na prijateljstvo, kajti k politični modrosti spada to, da hkrati in enako zavzeto skrbi za pravičnost in prijateljstvo med ljudmi svoje dežele, s soslednjimi in z vsemi po svetu.

Ne pozabimo: najvišja stopnja pravičnosti ima tudi značilnosti prijateljstva. Politična modrost torej, ki jo ta trenutek pogrešamo pri naših južnih sosedih, zaradi naše strankokracije pa tudi med nami samimi. Parlamentarna demokracija da – strankokracija ne!

Vedoželjnost akademskih razsežnosti je bila tolikšna in Vratuši dana kot naravni dar, celo usojena, da se je moral vrniti v akademske vrste, vendar ne na slavističnem področju, ampak na družboslovnem. To se je zgodilo leta 1952, ko ga je vodstvo beogradske univerze povabilo, da predava »o mednarodni politiki in o samoupravljanju oz. o problemih participativnega odločanja v svetu«. O svojem sodelovanju s Kardeljem poroča: »Kardeljev kabinet, v katerem sem delal od leta 1953 do 1965, je bil zame nova univerza. Že tretja v mojem življenju. Tam sem užival največjo svobodo.« Seznanil pa se je tudi z nekaterimi zelo neljubimi dejstvi, tako ob pripravi na proslavo ob 150. obletnici prve srbske vstaje leta 1954, o čemer je povedal tole: »Mislim, da je Edvard Kardelj takrat ocenil oz. spoznal, da v Srbiji začenja prevladovati nacionalizem. In nacionalizem ga je vedno najbolj skrbel.«

V boju za samoupravni socializem in neuvrščenost se je Vratuša vseskozi soočal s pritiski Sovjetske zveze, kajti vztrajali so, da če Indija lahko vodi neuvrščeno politiko, Jugoslavije v tem taboru naj ne bi bilo. Gibanje neuvrščenih nikakor ni pomenilo nekakšne tretje sile v svetu, ampak gibanje za svetovni mir in organizirano pomoč nerazvitim deželam. Tako v kontekstu teh dogodkov v knjižici V svet po veliki, beli cesti beremo celo tole: »Med največjo krizo med obema blokoma oz. velesilama, leta 1968, je Vratuša s pomočjo svojih prijateljev, ameriških kvekerjev, organiziral sestanek ambasadorjev neuvrščenih držav v hribovju blizu New Yorka pri jezeru Mohonk. Sovjetska delegacija je namreč neuvrščene v OZN dobesedno zasledovala.« O samoupravljanju nam Vratuša pove še, da je bilo eno izmed osrednjih Kardeljevih del »raziskovanje, kako se izogniti razumevanju samoupravljanja kot delničarstva«. Zanimivi so Vratuševi spomini na sodelovanje z najmlajšo hčerjo pisatelja in nobelovca Thomasa Manna Elisabeth Mann Borgese, ki je bila kot prepričana socialistka navdušena nad samoupravljanjem. Danes se mnogi sprašujemo, ali ima ta ideja še obnovitveno moč, skratka, ali kljub vsemu po sesutju socializma ostaja od nje kaj trajnega in zgledega. Drugod, predvsem po razvitem zahodnem svetu, v Skandinaviji še posebej, je niso zavrgli in opustili.

Življensjske univerze

Pri Vratuševi akademski dejavnosti je treba omeniti, da je postal član Slovenske akademije znanosti in umetnosti leta 1978, častni doktor ljubljanske univerze leta 1979, mariborske pa leta 1988. V svojem zahvalnem govoru takratnemu rektorju mariborske univerze Križmanu je »prvič govoril o svojih življenjskih univerzah; prva je bila filozofska fakulteta oz. slavistika v Ljubljani, druga narodnoosvobodilni boj, za katerega smo se mladi na ljubljanski slavistiki odločili že drugi teden po okupaciji, preden je bila ustanovljena Osvobodilna fronta, tretja delo v kabinetu Edvarda Kardelja, četrta moje delo v OZN oz. delovanje za krepitev položaja Jugoslavije v svetu«. Vsekakor je treba omeniti še aktivno Vratuševo sodelovanje in pomoč pri ustanavljanju Mednarodnega centra za upravljanje podjetij v družbeni lasti v deželah v razvoju s sedežem v Ljubljani. Iz Vratuševe biografije izhaja, da je bil že v času, ko je uradno predstavljal Jugoslavijo v OZN (1967–1969), pred iztekom tega mandata in na poti nazaj v Beograd na izrecno prošnjo takratnega generalnega sekretarja OZN U Tanta celo pobudnik za ustanovitev tega mednarodnega centra v Ljubljani. Kljub vsej spremenjeni politični in idejni situaciji pri nas se je ta center ohranil vse do danes in zdaj že nekaj let svojo dejavnost celo rahlo krepi.

Vratuševa bibliografija je veličastna: obsega skoraj štiristo razprav in člankov in kar nekaj knjig, od katerih so nekatere prevedene v angleščino. Od njegovih samostojnih del naj omenim samo nekatera: Levec in ljubljanski zvon (doktorska disertacija, 1941), Profili neuvrščenosti (1980), Ten years of ICPE (1984), Iz verig v svobodo: Rabska brigada (1988), Piran, a green coastal community in the Northern Adriatic (2002).

Vratuša se je vedno vračal k svoji slavistični dejavnosti in jo je povezoval z rodnim Prekmurjem, pri čemer je še posebej izstopala njegova dejavnost z Ustanovo dr. Šiftarjeva fundacija – Petanjci; ta fundacija deluje v okviru Vrta spominov in tovarštva in tukaj smo se z njim najpogosteje in redno dobivali, kajti menil je, da je znanstvenoraziskovalno dejavnost nujno razvijati tudi zunaj akademskih struktur. Ob Vratuševi 70-letnici leta 1985 je Vanek Šiftar, zaslužni profesor univerze v Mariboru – iz objavljene korespondence izhaja, da se je Vratuša podpisoval še z imenom Tonek –, poudaril tudi, da je Vratušo vedno zelo zanimalo »izrazito bogastvo prekmurskih prebivalcev in njihovih slovenskih sonarodnjakov v Porabju. Trdno je opredelil slovenstvo v narečju, ki so ga govorili in pisali evangeličani. Nekateri so zatrjevali in še zatrjujejo, da je to madžaronščina, pa niso niti najmanj poznali goriškega narečja. Ob proučevanju jezika Slovencev v Porabju ni mogel neprizadeto mimo izrazitega potujčevanja in javno je v osrednji slovenski reviji povedal svoje. Morda se jim je že tedaj zameril, da je bil kaj redek gost Madžarske republike. V mnogih kasnejših delih se je pogosto ustavljal ob nacionalnih vprašanjih sodobne družbe.«

Etično poslanstvo intelektualca

Intelektualci imajo vedno in vsepovsod posebno poslanstvo, kot elita. In v čem je to poslanstvo? Vratuša je tu opozarjal predvsem na etični vidik, s katerim naj pride v ljudeh do izraza »boljši jaz«, kajti zvestoba »do lastnega naroda zahteva od vsakega njegovega nosilca pravi nravni, etični napor«. Etično poslanstvo intelektualca pa je bilo vodilo in drža Antona Vratuše. Zato je bila – poudarjam – v vseh njegovih življenjskih obdobjih etika pred vsakršno politizacijo. Sovražil je besedo kariera in karierizem mu je bil tuj; tudi nas, svoje učence, je pred karierizmom celo ogorčeno svaril in opozarjal, da se sprašujemo, kaj dobrega lahko prispevamo k družbi. Ne pozabimo, da denar ni pomemben, osnovno je človek. Delujmo povezovalno tudi tam, kjer je vsega malo ali celo nič – in nam, Prekmurcem, je omogočil marsikaj, kar bomo nadaljevali. Vztrajati, ne popustiti, ne si dovoliti malodušja, boriti se za stvar, za katero si se zavestno odločil, prisvajati si jo s trdim delom, odgovorno, kajti kjer je razvit čut za odgovornost, tam je smisel in k temu smislu spada razvita občutljivost za kakovost, čistost medčloveških odnosov. Vanek Šiftar je zato poudaril, da Vratušo »opredeljujejo velika samodisciplina, red, načrtno delo in zavest, da je treba živeti za zastavljeni cilj. To pa so lastnosti, ki mu tudi kot znanstveniku dajejo posebno odliko. Kot je zahteval sam od sebe, ima pravico zahtevati nekaj od tega tudi od drugih.« Njegov odnos do Krajinskega parka na Goričkem je kot ekološko ozaveščena etika, kajti Vratuša je med temi, ki so poudarjali, da danes etika ni samo stvar kake lepe človeške duše in da ni omejena samo na medčloveškost, ampak vključuje še odnos do narave, skratka, zdaj je poudarek

na etiki biti. Vemo, da sta zaradi tehnološkega napredka danes ogrožena svetovna bit in z njo vred življenje v njej, zato ju velja ohranjati in ravnati z njima skrajno odgovorno.

Ustanovo na Petanjcih, ki je bila oblikovana 15. oktobra 1997, je treba ohraniti, in Vratuša je preroško zahteval, da moramo »Vrt zadržati v njegovi izvorni zamisli ter razvijati na njem tudi znanstveno, raziskovalno in izobraževalno delo. O tem je Vanek sam naredil program – t. i. štiriperesno deteljico. Prepričan sem, da smo v Šiftarjevi fundaciji program, ki si ga je zamislil Vanek, zastavili tako, da so v njem doslej zrastle vsaj tri štiriperesne deteljice s štirimi temeljnimi področji: protestantizem, založništvo, sezonstvo in sodelovanje ob meji.« V »norih« časih demokracije je Vrt spominov in tovarštva doživljal čudno usodo; oblasti so šolam prepovedale, da bi ga otroci obiskovali tako kot v preteklosti. Nekoč je bilo na Petanjcih na dan po več avtobusov, potem pa zaradi – čudne politične – prepovedi nič več.

Onesnaževanje odnosov

Omenjena fundacija si aktivno prizadeva za znanstvenoraziskovalno dejavnost na kar najširšem področju – zgodovine, etnologije, ekologije, umetnostne zgodovine in arheologije –, hkrati s tem pa tudi spodbuja organizacijo kulturno-umetniških prireditev. Na teh smo praviloma vedno srečevali akademika Vratušo, ki je s svojo karizmatično osebnostjo na vse nas, udeležence omenjenih srečanj, učinkoval zelo pomirjevalno in povezovalno. Zdaj razumem, da ne moremo govoriti samo o onesnaževanju okolja, ampak tudi o tem, na kar je Vratuša opozoril na neki mednarodni konferenci že v šestdesetih letih prejšnjega stoletja: »Ne vem, kaj me je prijelo, a opozoril sem na onesnaževanje odnosov med ljudmi.« Koliko manj gorja bi bilo v življenju, če ne bi bilo med nami tega zla – sesuti, sprti in skrajno konfliktni medčloveški odnosi! Naša novejša skupna srečevanja z Vratušo so prav tako intenzivno potekala v vrstah Pomurske akademsko znanstvene unije (PAZU). Vratuša je bil v letih 1996–2006 predsednik programskega sveta uprave te fundacije, zatem pa častni član zbora ustanoviteljev te fundacije.

Vratušev govor ob 70. obletnici konca druge svetovne vojne v Dražgošah je med drugim še sporočilo o tem, kaj razumeti s spravo. Ob svoji stoletnici je človek, ki je šel skozi najrazličnejša obdobja življenja, tako da je njegovo življenje eno najbolj popolnih, kar jih poznam, spregovoril o nečem najprej povsem človeškem. Dovolj je bilo sporov in preprirov med nami, dajmo, pogledajmo si v oči, stisnimo si roke in skupaj se spravimo na delo, delajmo dobro za vse nas, nikogar ne izločajmo. Takšna sprava je smisel sporočila proslave v francoski Normandiji 6. junija 2014, ki se je je sam udeležil, »slovenski partizani – vojni veterani smo bili med njimi, kar je bilo veliko priznanje tudi celemu slovenskemu narodu in njegovi narodnoosvobodilni borbi«, in tam so v svečanih vrstah stali tudi nemški vojaki. Slovesno opravljena sprava med sovražnimi silami v drugi svetovni vojni je manifestirala »zaupanje v prihodnost miru«.

Spravo je Vratuša razumel kot poziv k skupnemu naporu vseh nas, prizadevanju, da s kulturo, znanostjo, skratka z živim in dejavnim humanizmom gradimo družbo, našo tako zelo težko pridobljeno slovensko domovino. Ideal tega našega kratkega življenja, ki ga živimo med rojstvom in smrtjo, je domovanje povsod, varno bivanje v prav vsakem kotičku. Celo ljubezen med dvema človekoma je kot sredstvo, da si eden ob drugem ustvarimo prostor za takšno domovanje.

Oboje, aristokrat in odličnik

Še enkrat: kaj je etična drža tega, da sta samospoznanje in spoznanje sveta enoten in neločljiv proces? Človekovo prizadevanje za osebno popolnost in razvit občutek za skupnost, združevati samoustvarjanje in pravičnost, gre skratka za etiko zasebnosti, odličnosti in medčloveškosti. Anton Vratuša nam tu ostaja trajni zgled, kajti samo človek, ki ve za vrednote in te tudi živi in jih udejanja, je osebnost. V tem pa je nam, ljudem, kljub temu da smo končna in umrljiva bitja, dana neka enkratna popolnost in polnost bivanja tako, da v življenju lahko zares domujemo, in takšno življenje je vrednostno naravnano življenje. Vranovo je bilo takšno – kot da bi celo njegova dolžina to potrdila in ovekovečila.

Vranovo zdaj sklenjeno življenje je dokument o tem, kako sta samospoznanje in spoznanje sveta enoten in neločljiv proces. Ostaja nam tudi njegov trajni zgled, kako vztrajati v času, ko marsikaj izginja in se povsem sesuva. Tudi Vranovo življenje je dokument o tem, kako se na področju politike praviloma vedno vse sesuva, nič ne nadgrajuje. Človek kot posameznik pa se ne sme sesuti, imeti mora držo, biti mora osredinjen – in ta drža je najprej nekaj etičnega. Še enkrat: kaj so bili oporniki njegovega dolgega življenja? Srčnost, vedrina, optimizem, stoičnost, ki jih je negoval kot svojo držo, in celo v najhujših razmerah je videl slamico, ki se je velja oprijeti. Čeprav je še tako neznatna, je hkrati pot za premagovanje najtežjih življenjskih razmer. Ni brezizhodnega položaja, »slamice se je treba oprijeti«, ne izgubiti zaupanja vase, misliti je treba in tuhtati, kako premagati ovire. Srečo neguj na ta način, da lahko vsak trenutek, tudi tako kot Vran v koncentracijskem taborišču, misliš in razmišljaš, kako naprej. V tem je vsebovana volja, ponos biti, obstati, vztrajati, reči življenju da in priznati vsakomur svoje. Glasno in za vselej dokumentirano je povedal, kako se je ravnal po tem, da česar ni želel, da bi drugi počeli njemu, tega on sam še toliko bolj ni počel drugim. To počne samo aristokrat, odličnik – in Anton Vratuša je oboje bil. Letošnja konferenca Pomurske akademsko-znanstvene unije konec novembra bo zato posvečena njemu, ki je postal naša intelektualna himna, in to v najboljšem pomenu.

- **Imeli smo priložnost izraziti svoje mnenje. Smo ga? Tanja Jaklič. Delo, 14.08.2017, str. 4**

Jezikovna politika. Spletna anketa o jezikovni rabi, znanju in potrebah jezikovnih uporabnikov v Sloveniji in zunaj nje – V celoti jo je rešilo 3000 ljudi

Ljubljana – Pravzaprav je težko mogoče, da vas v zadnjem mesecu ne bi dosegla prijazna prošnja, da izpolnite anketo o jezikovni politiki Republike Slovenije (in za nagrado dobite lepo knjižno darilo). Gre za prvo celostno raziskavo po slovenski osamosvojitvi, v katero so zajeti t. i. uporabniki slovenščine tako v Sloveniji kot zunaj države. Anketa je bila končana pred tednom dni, delo pa se za raziskovalce zdaj začinja. Oziroma nadaljuje.

Raziskovalni projekt z naslovom Jezikovna politika Republike Slovenije in potrebe uporabnikov na Inštitutu za slovenski jezik Frana Ramovša na ZRC SAZU (ki je nosilec projekta) vodita dr. Kozma Ahačič in dr. Nataša Gliha Komac. Ta je pojasnila, da je bil ključni namen prvič pri zelo konkretni jezikovni tematiki združiti moči in izkušnje raziskovalcev in strokovnjakov različnih znanj ter vse skupaj nadgraditi s konkretno celostno raziskavo med vsemi jezikovnimi uporabniki. Pri tem so sledili zlasti tradiciji, ki jo je s svojo skupino raziskovalcev na Inštitutu za narodnostna vprašanja zastavila Albina Nečak Lük in jo s projektom Medetnični odnosi v slovenskem etničnem prostoru umestila tudi v širši evropski prostor.

Statistična obdelava

Odziv ljudi je bil za raziskovalce pozitiven, z zelo konkretnimi pripombami in komentarji so se odzvali tako profesionalni kot neprofesionalni jezikovni uporabniki. V dobrem mesecu dni je namreč anketo rešilo več kot 3000 ljudi, delno – in tudi njihove odgovore bodo upoštevali – pa še dodatnih 2700. »Zdaj bo sledila statistična in metodološka obdelava podatkov, pri kateri bodo odigrali ključno vlogo geografi z Geografskega inštituta Antona Melika in kolegi s Pedagoškega inštituta, zatem pa interpretacija zbranih podatkov ter seznanitev strokovne in širše javnosti z rezultati raziskav,« je pojasnila Nataša Gliha Komac. Mimogrede; po časovnem načrtu bo vse skupaj pri koncu že jeseni, prve analize in interpretacije bodo predstavili septembra na Pleteršnikovem simpoziju v Pišecah.

»Osrednji cilj raziskave tako ostaja oblikovanje smernic za nadaljnje jezikovno načrtovanje in usmerjanje, vsekakor pa je tudi sama izvedba pomemben korak pri ozaveščanju jezikovnih rab in praks, navsezadnje tudi o védenju o različnih jezikih ter sporazumevalnih praksah in potrebah na območju Slovenije, jezikovnih rabah slovensko govorečih zunaj Slovenije, razpoložljivih jezikovnih pripomočkah in tehnologijah.«

Za tiste, ki ste anketo rešili, ni treba poudarjati, da je bila obsežna, natančna in v marsičem zelo podrobna. Sklopi vprašanj so bili naravnani tematsko in glede na izpostavljene skupine ter področja, ki pomembno oblikujejo in usmerjajo javno rabo. Vprašanj je bilo 391, vendar vsak anketiranec ni dobil vseh. Reševalci so dobili vprašanja glede na svoj način rabe slovenskega jezika; nekateri ga uporabljajo pri svojem poklicu kot osnovno orodje, drugi zgolj za sporazumevanje. »Od specifičnih skupin bi med drugim lahko naštel učitelje, novinarje, Slovence v zamejstvu in po svetu, predvsem pa vse, povezane z ustanovami, ki projekt izvajajo. Po svojih omrežjih so anketo širili tako z AGRFT kot v ZRC SAZU, ki sta prva in zadnja na seznamu,« je še povedala Nataša Gliha Komac.

Kako pogosto v slovenščini

Med drugim so bila v anketi postavljena vprašanja: Ima slovenski knjižni jezik narodnoidentifikacijsko (družbeno-kulturno) povezovalno in predstavitevno vlogo? Kako pogosto uporabljamo slovenski jezik v šoli, na uradih, v trgovinah ...? Kako pogosto beremo različna besedila v slovenščini? Kakšen naj bo pouk slovenščine v osnovni, srednji šoli – več slovnice ali književnosti? Ali naj bodo javne prireditve na ozemlju Slovenije vedno tudi v slovenskem jeziku? Ali tujejezični direktor slovenskega podjetja, ki se ne ukvarja s posredovanjem jezikovnih znanj in ne posluje v tujini, od svojih zaposlenih na delovnem mestu lahko zahteva sporazumevanje samo v tujem jeziku?

Vodilni partner projekta je tako ZRC SAZU, sodelujejo pa tudi Filozofska fakulteta, Fakulteta za upravo, Pravna fakulteta Univerze v Mariboru, Inštitut za narodnostna vprašanja, Pedagoški inštitut, Alpineon, Amebis in druge ustanove ... Kot je še pojasnila znanstvena sodelavka z inštituta, so naloge posameznih deležnikov že od vsega začetka zelo konkretno opredeljene. Zveza gluhih in naglušnih ter Zveza Sožitje sta v skupinah uporabnikov znakovnega jezika in jezikovnih uporabnikov s posebnimi potrebami izvedli specialistični pilotni raziskavi o potrebah teh uporabnikov ... Sodelujoči so bili tako premišljeno in načrtno izbrani glede na področja, s katerimi se ukvarjajo in jih zelo dobro poznajo.

»Tako kakor za slovenski jezik velja, da je last vseh, ki ga govorijo, in da imajo vsi o njem kaj povedati, je tudi jezikovna politika tema, ki zadeva vse nas,« so nas na začetku julija nagovorili pripravljavci projekta. Predvsem pa, so poudarili, imamo zdaj vsi priložnost izraziti svoje mnenje. Zdaj smo ga, če smo ga, kako, pa bodo pokazali rezultati. Že kmalu.

- **Praznik, ki ga ne smemo pozabiti. STA. Delo, 16.08.2017, str. 2**

Združitev Pomembno je »gučati« po naše

Puconci – Osrednja slovesnost ob dnevu združitve prekmurskih Slovencev z matičnim narodom bo v sredo pri Osnovni šoli Puconci, pripravljajo pa jo občine Puconci, Cankova in Tišina skupaj s Prekmurskim društvom generala Maistra. Slavnostni govornik bo predsednik Prekmurskega društva generala Maistra Murska Sobota in podpredsednik Zveze društev generala Maistra Marjan Farič, prihod pa sta po besedah organizatorjev napovedala tudi predsednik države Borut Pahor in minister za kmetijstvo Dejan Židan.

Župani vseh treh občin so na novinarski konferenci opozorili na pomen združitve, puconski župan Ludvik Novak pa je dejal, da »smo lahko ponosni, da smo prišli na domačo stran in da nismo pozabili jezika ter da po tisočletju še znamo 'gučati' po naše«.

Če bi ostali pod Madžarsko, bi se nam dogajale še hujše stvari kot porabskim Slovincem, ki so jih začeli nasilno madžarizirati, zato tega praznovanja ne smemo izpustiti, je dodal.

O praznovanju enako meni tišinski župan Franc Horvat; po njegovih besedah se moramo vedno znova spomniti prednikov, ki so govorili prekmursko in se zavedali, da so Slovenci. Po njegovem gre za pomemben mejnik, s katerim se ni samo Prekmurje priključilo Sloveniji, ampak se je tudi Slovenija priključila Prekmurju.

Župan občine Cankova Drago Vogrinčič pa je opozoril, da Slovenci in slovenska oblast premalo poznajo velike ljudi, ki so prispevali k temu dogodku, »ljudi, ki so slišali glas srca in svoje vesti in se takrat kljub velikim pritiskom borili, da je ta del postal slovenski«.

Slovesnost pa vsako leto pripravijo tudi v Beltincih, kjer imajo 17. avgusta občinski praznik v spomin na 17. avgust 1919, ko se je na zborovanju pred cerkvijo zbralo več kot 20.000 ljudi in plebiscitarno podprlo priključitev Prekmurja k matici.

Proslava bo v četrtek v kulturnem domu, govornik bo župan Milan Kerman, nastopili pa bodo domači ustvarjalci.

- **V Bruslju se bo še naprej govorilo angleško. Jure Kosec. Delo, 16.08.2017, str. 6**

Prihodnost angleščine v EU. Politiki v pričakovanem naraščanju popularnosti drugih večjih jezikov vidijo naraven proces
Predsednik evropske komisije Jean-Claude Juncker je maja med obiskom Firenc, kjer se je udeležil konference o razmerah v Evropski uniji, dejal, da angleški jezik »počasi, a zagotovo«, izgublja pomembnost v Evropi, preostanek govora pa podal v francoščini.

Luksemburžan, ki zna tekoče angleško, francosko in nemško, je –govoril na predvečer drugega kroga francoskih predsedniških volitev, na katerih je prepričljivo zmagal Emmanuel Macron. »Francozi bodo v nedeljo odšli na volišča in rad bi, da razumejo, kaj jim imam povedati,« je dejal. Čeprav je poudaril, da so se Britanci odločili za izstop kljub zgodovinskim

uspehom evropske integracije, njihovo izbiro pa označil za tragedijo, so v medijih po pričakovanju najbolj odmevale njegove uvodne besede.

Predstavniki evropske komisije so pozneje zatrdili, da je to bila zgolj šala in da iz predsednikovih izjav »resnično ni treba delati dramatičnih sklepov«. Toda Junckerjevo oceno o zatonu angleškega jezika po brexitu so mnogi vzeli zares. Čeprav po mnenju večine strokovnjakov njegove napovedi o zatonu angleščine nimajo podlage, to ne pomeni, da brexit ne more vplivati na to, kateri jeziki bodo v prihodnje pogosteje uporabljeni v evropskih institucijah.

»Spomnim se prvega mandata v evropskem parlamentu leta 2004, večina poslancev iz novih članic EU se je učila francosko. Ta trend se je obrnil leta 2009 in 2014, ko sem opazila, da je angleščina praktično povsod nadomestila francoščino,« je za Delo poudarila Mercedes Bresso, evropska poslanka iz vrst zavezništva socialistov in demokratov (S&D), ki med drugim sedi v vplivnem odboru za ustavne zadeve evropskega parlamenta. Italijanka je prepričana, da bo brexit dolgoročno vplival na to, v katerih jezikih bodo govorili evropski uradniki. »Razprava o brexitu je spremenila razmišljanje ljudi v Bruslju. Za mnoge od nas je angleščina lingua franca, a je tudi jezik države članice, ki se je odločila izstopiti iz EU in katere vlada nasprotuje vsemu, kar si želimo zaščititi in razviti na evropskem kontinentu,« je pojasnila poslanka. »Brexit za Evropejce v Strasbourgu in Bruslju zagotovo pomeni spremembo.«

Volilne obljube

Ključno vprašanje je, kako veliko. Evropski poslanci, ki so odgovorili na naše poizvedovanje, so opozorili, da brexit ne more avtomatično voditi v ukinitve uporabe angleščine v institucijah EU. »Takšna sprememba bi zahtevala soglasno odločitev sveta EU,« je bil jasen Elmar Brok, poslanec Evropske ljudske stranke (EPP) in predsednik evropskih federalistov. »Do zdaj nisem dobil vtisa, da se [v EU] pojavljajo tovrstne ambicije, toda angleščina lahko na dolgi rok -izgubi pomen.«

V Nemčiji, od koder prihaja Brok, razprava o jezikovnih vidikih evropske integracije ni nekaj novega, a je v zadnjem času ponovno nekoliko zažvela. Skupina nemških poslancev je prejšnji teden javno pozvala kanclerko Angela Merkel, naj poskrbi, da se bo v evropskih institucijah v prihodnje več govorilo tudi v nemščini. Med pobudniki te iniciative je Johannes Singhammer, eden od petih podpredsednikov bundestaga in član bavarskih krščanskih socialistov, sestrške stranke vladajočih krščanskih demokratov (CDU). Singhammer je prepričan, da bo angleščina tudi po brexitu ohranila dominantno vlogo, a hkrati verjame, kot je dejal v intervjuju za bruseljski portal EurActiv, »da je zdaj smiselno več uporabljati francoščino in nemščino«.

Podpredsednik parlamenta je po poročanju nemškega Süddeutsche Zeitung s še dvema poslancema, Guntherjem Krichbaumom iz CDU in Axelom Schäferjem iz opozicijske socialdemokratske stranke (SDP), poslal pismo kanclerki, v katerem jo je pozval, naj podpre prizadevanja za povečanje uporabe nemščine tako v evropskih institucijah kot v Nemčiji, kjer je angleščina, tudi zaradi naraščanja števila priseljencev, čedalje bolj popularna oblika komuniciranja in v nekaterih primerih celo izpodriva domači jezik.

Nemčija je trenutno sredi volilne kampanje, izjave politikov pa kažejo, da prihajajo v ospredje tudi jezikovna vprašanja, ki tako dobivajo politični predznak. Stranke lahko marsikaj obljubijo volivcem, a zdi se, da je njihov manevrski prostor na področju spodbujanja uporabe nemščine še vedno precej omejen z zunanjimi faktorji. Med najočitnejšimi sta priseljevanje in globalizacija.

Avtomatična prednost

V veliki večini držav članic v šolah poučujejo angleščino kot prvi tuji jezik, kar ji avtomatično daje prednost pred francoščino in nemščino. »Angleščina je postala novi evropski in svetovni esperanto, kar zlepa se je ne da zamenjati,« je prepričan György Schöpflin, madžarski evropski poslanec iz vrst EPP. S to oceno se strinja tudi Elmar Brok, ki je poudaril, da angleščina ravno zaradi razširjenosti deluje kot osnova za razumevanje, ne le ko gre za delo evropskih teles, ampak tudi pri interakciji različnih civilnih družb.

Evropska unija bo z brexitom izgubila precejšen delež anglofonov, najbolj pa se bo to poznalo v njenih institucijah. Sogovorniki v pričakovanem naraščanju popularnosti drugih večjih jezikov vidijo naraven proces. A nihče ne verjame, da bi lahko izrinili angleščino. Ravno tako ni zaznati velikega navdušenja nad načrtnim zmanjševanjem pojavnosti angleščine v evropskih institucijah, tudi zaradi stroškov, ki bi jih to prineslo.

Čeprav opaža spremembe, je Mercedes Bresso previdna pri napovedovanju prihodnosti. »Angleščina je zelo praktičen jezik in spreminjanje njenega zakonskega statusa bi bilo prenačljeno. Počakajmo, kaj se bo zgodilo v prihodnjih mesecih in letih, a ena stvar se mi zdi jasna: uporaba jezikov, kot so francoščina, nemščina, italijanščina in španščina, se bo povečala.«

Porabje, časopis Slovencev na Madžarskem, Monošter

- **Ka je za edne svetek, je leko za druge žalost. Marijana Sukič. Porabje, Monošter, 17. avgusta 2017 - Leto XXVII, št. 33, str. 2**

Ranč na gnešnji den (17. avgust), gda te naše novine pridejo iz tiskarne, majo v Püconcaj v Prekmurji svetek, na sterom svetijo tau, ka so prekmurske Slovence vcüjazakapnili k njinomi matičnomi narodi, vekši tau Slovenske krajine, stera je gezero lejt bila po vogrsko administracijo, so dodelili rosagi, v sterom so leko vküper živeli z drugimi tali slovenskoga naroda. (O tom leko več preštete v članki Dušana Mukiča.)

Tau je omogaučila Trianonska mirovna pogodba, stera je za ništerne prinesla veselje, za ništrne pa žalost. Bar dvej skupini sta, stere sta odločitev politikov po prvi svetovni bojni vzele žalostno na znanje. Eni smo Slovenci kauli Monoštra, drügi so prekmurski Madžari.

Mejo so gospaudje v Pariži potegnili na papiri na razvodji (vízválasztó) Müre pa Rabe, nej so se (trno) brigali s tejm, sto na steri strani nauve meje ostane. Tak je devet slovenski vesnic (Gorenji Senik, Dolenji Senik, Sakalovci, Slovenska ves, Otkauvci, Števanovci, Verica in Ritkarovci) ostalo na Vogrskom, vogrske vesnice kauli Lendave pa na Goričkom so pa spadnile pod Kraljevino Srbov, Hrvatov pa Slovincov, kasnejšo Jugoslavijo. Tak sta te tej dvej skupini manjšine gratale.

Dapa sprememba je nej bila gnako velka, šokantna za nas, Porabce pa za prekmurske Madžare. Porabci smo po istini ostali v tistom rosagi, v sterom smo že gezero lejt živeli, samo so nam z granico popkovino (köldöksinor) prejkvrezali, so nas laučili od prekmurski Slovincov. Vsi vejmo, če je popkovina prerezana, se dejte ne razvija. Ranč tak je bilau tau z nami, par gezero Slovenci kauli Varaša.

Prekmurske Madžare so ranč tak odrezali od drugi Vaugrov, dapa nji je tau eške bola bolelo, ka so je odrezali od rosaga tō, v sterom so oni tō gezero lejt živeli. Pa v tistom rosagi so oni cujslišali k večini, zdaj so pa v nauvom rosagi gratali manjšina. Zdaj püstimo tau, kelko negativnoga (kesneje pozitivnoga) sta dve manjšini doživeli, moramo pa pripoznati, ka jima je mirovna pogodba v Prariži prinesla žalost. Porabskim Slovincom zatok, ka so je njali (pozabili) v drugoj državi, prekmurskim Madžarom pa zatok, ka so se najšli v drugom rosagi. Zatok ne smejmo v auči metati nej enim nej drugim, če na te svetek ne gledajo tak, kak bi od nji ništrni (uradna politika) čakali.

Leko (moramo) se pa skurok stau lejt po podpisi Trianonske pogodbe zdignemo nad tau zgodovinsko krivico. Vsi živimo v Evropski uniji, gdé več (skurok) nega granic, zatok se pa leko povezujemo s svojimi matičnimi narodi, Porabci s Slovenci v Sloveniji, prekmurski Madžari pa z Madžari na Vogrskom. Pa odpistiti tō moramo znati, vej pa tak pravijo, ka tisti največ trpi, steri ne zna odpistiti.

- **Slovenci so bili sposobni majhnemu mestu nekaj ponuditi, česar v preteklosti ni bilo. Marijana Sukič. Porabje, Monošter, 17. avgusta 2017 - Leto XXVII, št. 33, str. 2-3**

Letošnja Mednarodna likovna kolonija – v organizaciji Zveze Slovencev na Madžarskem, Galerije-muzeja Lendava in Mestne občine Monošter – je potekala od 6. do 15. Avgusta v prostorih Slovenskega kulturnega in informativnega centra v Monoštru. Na njej je ustvarjalo deset umetnikov iz štirih držav (Slovenija, Madžarska, Bosna in Hercegovina in Srbija). Nekateri so se kolonije udeležili že večkrat (Ferenc Király, Endre Göntér, Dubravko Baumgartner, György Csuta), toda večina jih je prvič ustvarjala v mestecu ob Rabi. Več kot tričetr ustvarjalcev je bilo mladih. Umetniki so se ob ustvarjanju spoznavali tudi s Porabjem, obiskovali so tudi nekatere sponzorje, ki so jih vabili na večerna druženja, bili so pa tudi na nekaterih kulturnih dogodkih. O koloniji, prehojeni poti in načrtih smo se pogovarjali s Ferencem Geričem, ki že od začetka skrbi za kolonijo.

»Ko se zazreš v preteklost imaš občutek, da si prehodil zelo dolgo pot, marsikaj se je dogajalo na tej poti. Prepričan sem, da so eminentni likovni umetniki, ki so prišli v Monošter – saj smo vedno poskrbeli, da so to akademski slikarji ali umetniki z referenco – ustvarili dragoceno zbirko. Največja zahvala za to gre slovenski manjšini, ki živi tukaj,« je izpostavil umetniški vodja 16. mednarodne likovne kolonije v Monoštru Feri Gerič.

Začetki kolonije segajo nazaj do prelomnice stoletja, ko so se iz slovenskega (lipiškega) kamna izklesale tri monumentalne skulpture, »ki zdaj krasijo to prelepo obmejno mesto«. Gerič poudarja, da so zamejski zamejski Slovenci skupaj z Galerijo in muzejem Lendava bili sposobni v majhnem mestu nekaj ponuditi, česar v preteklosti ni bilo. »Imate imenitno termalno vodo, imate hotel, dobro kulinariko, toda verjeli ali ne, turist čez nekaj dni želi videti še kaj več,« pravi Gerič.

Organizatorji že nekaj let sanjajo o tem, da bi v središču mesta odprli galerijo, toda lokalna lokalna politična sfera zaenkrat le obljublja. »Aktualnega župana bomo držali za besedo, saj smo si v spomladanskem času ogledali izjemno zanimivo zgradbo in prostore v samem centru. Torej on je na potezi, da to zadevo spravi v življenje.« Gerič je zadovoljen z odnosom sedanje občine in župana, ki ne le da vsakodnevno spremlja delo umetnikov, temveč preko občine tudi finančno podpira kolonijo. Ob 15. obletnici je tudi na pobudo in s finančno pomočjo občine in Zveze Slovencev na Madžar skem izšla bogata monografija, ki vsebuje fotografije vseh umetnin, ki so nastale v 15. letih, in seveda tudi strokovne recenzije ter življenjepise umetnikov.

Gerič meni, da prisotnost eminentnih umetnikov in bogate zbirke vpliva tudi na življenjski nivo samega mesta. Prepričan je, da je kolonija na dobri poti, in računa na to, da bo mesto prej ali slej zaposlilo strokovnega sodelavca, najprej mogoče za štiri ure, potem pa v polnem delovnem času, »ker za hvala lepa danes nihče ne bo več delal«.

Ob letošnjem Porabskem dnevu je Zveza Slovencev na Madžarskem Ferencu Geriču podelila priznanje »Za Porabje« za njegovo prizadevanje in delo na likovnem področju, saj je bil pobudnik mednarodne likovne kolonije v Monoštru.

»Vsako priznanje človeka prijetno preseneti. Tudi sam sem bil izredno impresioniran. Sem bil hvaležen, da so opazili mojo prisotnost. Seveda imam včasih občutek, da bi se dalo veliko več dati na mizo, toda naša energija je pač toliko dopuščala. Vsa priznanja pa človeka zavezujejo, da delaš dobro naprej.«

Iz letošnjih stvaritev likovne kolonije bodo organizatorji postavili razstavo proti koncu leta. Kolonijo so finančno podprli Ministrstvo za človeške vire (Budimpešta), Urad za Slovence v zamejstvu in po svetu (Ljubljana) in Mestna občina Monošter.

- **»Pozabiti materni gezik - vekše hüdobije nega«. -dm-. Porabje, Monošter, 17. avgusta 2017 - Leto XXVII, št. 33, str. 4-5**

10. junija je Zveza Slovencev držala Porabski den v Monoštri, na šterom se je - zvün več folklorni skupin na LIPAFEST-i - s koncertom nutpokazala rockovska skupina Orlek iz Slovenije tō. Pred koncertom smo se pogučavali z basistom in organizatorom bande iz krajine Zasavje Mitjo Torijem.

- **O vas se dostakrat čüje, ka igrate „knap’n’roll“ (bányász rock). Ka tau znamenüje?**

»Naš knap’n’roll je vküpzmješani z večféle muzike. Fundament je rock, vsikši muzičar pa je v bando pripelo svoj štiluš: leko je tau metal, leko rock iz 60-i lejt, trpejtaši so pripelali dixieland pa malo džeza, fudaš má ranč tak svoj štiluš. Za tau so pa novinarge pravli, ka je nika posabnoga pa toga niške na svejti ne igra. Tau je knap’n’roll.«

- **Depa zatok o žitki knapov, rudarov tō spejvate ...**

»Naše teme so zvekšoga knapovske pripovejsti, njini socialni problemi. Zvün žmetni socialni tem pa mamo dosta humorni ali lübeznski pesmi ranč tak.«

- **Dosta ste ojdli po svejti. Kak ste se nalečüvali na varaški koncert?**

»Za Monošter smo se ranč tak pripravljali kak na vsikši drugi koncert. Parkrat smo že igrali na Vogrskom, gnauk celau v Varaši pa dvakrat na Festivali »Kaláka« v Miskolci. Depa Srejdnja Evropa nas je že tō dostakrat gorprijala: Avstrija, Nemčija, Poljska, na Balkani pa Bosnija pa Makedonija. Turneje smo meli eške v Južnoj Meriki, Avstraliji pa Novoj Zelandiji. V ZDA (USA) smo

dvakrat bili, v azijskem Pakistani 3-krat, pri Kinezarjih pa smo držali 12 koncertov. Zvün Afrike smo bili na vsej kontinentaj, pred petimi lejtami smo igrali na Rusoškom

- Leko eške nagučite mlade tö? Što pride na vaše koncerte?

»Naši ritmi so takši, ka na nji plešejo mladi tö. Gda smo pred 25-30 lejtami začnili, je bila naša glavna cilna publika študentarija, mladi od 15-30 lejt. Tau lüstvo je pomalek starejšo gratalo, pa če rejsan so zmejs cuprišli nauvi mladi, pridejo na naše koncerte lidgé od 30 do 60 lejt.«

- Kak nauve pesmi pišete? Vsikši leko kaj cujdeje?

»Istina je, ka je na začetki največ pesmi napiso pevec Vlado Poredoš. S cajtom pa je tau ovaško gratalo. Zdaj že fudaš tö piše naute, en par je skladé gitarist tö. Depa eške gnesnedén največ reči napiše Vlado, zvün če koga za tau ejkstra prosimo. Melodijo pa nekák prinesé na probo, go zaspejva ali zaigra, mi pa cunjapišemo muziko. Tritrpejtaše mamó, tistim gda pa gda pravi aranžer (hangszerelő) muziko napiše.«

- Skoro tri desetletja igrate. Geste eške paut dale?

»Skupino sva napravila z bratom, fudašom Juretom. Za en malo je cuprišo Vlado pa eške drügi člani. Zmejs so se ništerni minjavali, depa eške itak nas geste 5-6 od začetkov. Leta 2019 mo tresti lejt stari, eške mamó malo cajta pa dosta koncertov. Vüpamo, ka mo leko po oblejtnici eške 5-10 lejt igrali, vej mo vidli, kelko de nas publika stejla videti na naši koncertaj.«
Pred koncertom je bilau eške djenau telko časa, ka smo pred mikrofon dobilišefa ino pevca skupine Orlek Vlada Poredoša, šteri se je naraudo v Prekmurji, depa že štiri desetletja živé nej daleč od Ljubljane.

- Prišli ste iz Zagorja, varaša pri Savi, gde je inda dosta rudarov, »knapov« (bányász) bilau. Pozna se tau na vaši pesmaj?

»Dosta spejvamo o njinom žitki pa navadaj, zmejs pa gorponücamo njini črni humor. Tau nutpokažemo cejlomi svejti, če rejsan so zdaj že ovaški problemi. Rudnike (bányák) so cuzzapri, tak zvekšoga spejvamo o socialni, delavski, proletarski tematikaj. Depa o lepotaž naše krajine Zasavja ranč tak, mamó pa en par pesmi v prekmurskoj domanjoj rejči tö.«

- Na vaši koncertaj se vidi, ka nemate samo klasične rock muzične škeri ...

»Vküper nas je devet, pa rejsan mamó tisto klasično rock'n'roll skupino: bobén, gitare, bajs pa tak tadale. Zvün toga pa mamó trpejtarsko trpejtarsko sekcijo, vej smo pa s takše krajine, gde je tau tradicija, gde mamó erični pihalni orkester SVEA. Naši podje tam tö igrajo.«

- Živete samo od muzike?

»Dva sva profesionalniva muzičara, ge sem samostojni kulturni delavec, drügi so pa po službaj. Majo pa takše prejdne, šteri razmijo, ka je muzika. Pa je pistijo, ka leko dejo igrat.«

- Če štoj võspadne, leko najdete nauve lidi?

»Muzičarov je dosta. Žau, je nej davnik mrau naš trpejtaš, ovak oča od fudaša pa basista. Depa drügi člani tö samo kauli deset lejt ostanejo pri bandi. Svadili pa smo se eške z nikim nej, vsikši je dober zrok emo, ka je odišo. Eške zdaj se srečujemo s starimi člani.«

- Dosta prob mate, dosta se pripravlate na koncerte?

»Če demo gorvzet nika nauvoga, te več probamo. Ovak ranč nej trbej, vej pa je vse kontinuerano. Mamó 2-3 koncerte na mejsec, zdaj po Monoštri demo na Lent v Maribori. Igramo eške na oblejtnicaj, ge pa večkrat z rudarskimi hejci gorstapam na teveni tö.«

- Zakoj spejvate v domanjoj zasavskoj rejči?

»Zasavski gezik ranč tak preminéva kak slovenska rejč tö v Porabji. Istina je, ka v Prekmurji eške sploy radi gučijo po domanje. Pri nas pri Savi zatok gezik zginjava, ka so ga zvekšoga nücali rudarge. Rudnikov pa je konec, nega nauvi reči, vsikdar več se nüca ljubljanski guč. Skoro vsikši v Ljubljano odi delat, cejli den so tam. Mi pa smo prauti tomi, spejvamo v avtohtonom geziki. Dosta je takši nemški rejči, štere indrik ne najdeš. Dosta pa je naši pravi zasavski rejči tö.«

- Vi ste narodjeni v prekmurski Böltingaj. Kak leko v Zasavji gordžite svojo identiteto?

»Mam ednoga padaša, molara Nikolaja Beera, šteri nej daleč od mené živé. Pa eške dosta dobri poznancov, šteri so moja generacija: na priliko Ferina Lainščeka pa Francina Justa. Z Mikinom Rošom sva strašno dobriva prijatela. Po mojem je najjuše pozabiti materni gezik. Vekše hüdobije nad sebov nega.«

- Ka za vas znamenüje, ka te gnes v Porabji igrali? Zakoj vas ta krajina zové?

»Mi smo že pred vnaugimi lejtami igrali tü, nindrik v centri v ednom dvoriški. Ge strašno rad pridem sé v Porabje, med naše lidi. Čütim edno povezanost, vej sem pa Prekmurec. Radi vam pokažemo, kakšo muziko mi igramo na drügoj strani grajnca. Če rejsan té grajnca več nega, donk se gordži. Mi želejmo pokazati lidam, ka smo ž njimi, ka smo nej pozabli na nji. Meni zvünredno dosta znamenüje Porabje.«

- **Pozdravili Štejlino Irenko, najstarejšo Sakalovčanko. L. R. Horváth. Porabje, Monošter, 17. avgusta 2017 - Leto XXVII, št. 33, str. 5**

Z zahvalno sveto mašo in agapejem so pozdravili 5. avgusta v Sakalovcih Štejlino Irenko (Schrei Istvánné) ob 90. rojstnem dnevu. Tetica Irenka je bila rojena 8. avgusta 1927 v Sakalovcih. Daleč se je slišal zvon kapele v majhni vasi, ki je vabil ljudi k zahvalni maši, v okviru katere so pozdravili najstarejšo občanko Sakalovcev, obenem se zahvalili Bogu za milost, da so lahko doživeli ta lep dan. Sveto mašo je domači župnik Tibor Tóth služil v čast Blažene Device Marije, njej in njenemu posredovanju se je zahvalil za milosti, ki jih je tetica Irenka dobila od nebeškega očeta v njenih devetdesetih letih. Po zahvalni pesmi pevcev (med katerimi je bila tudi hči slavljence, Erži), ki jih je na kitari spremljal József Kovács, Jošči, je slavljenco pozdravil predsednik cerkvenega sveta Robert Časar, gospod župnik pa ji je zapel blagoslov.

Slavje se je nadaljevalo v domačem kulturnem domu, kjer sta tetico Irenko pozdravila županja Sakalovcev Valerija Rogan in predsednik Zveze Slovencev na Madžarskem Jože Hirnök (tudi sorodnik slavljence). Ob visokem jubileju so ji čestitali hčerka in sin, trije vnuki in šest pravnukov pravnukov. Županja Valerija Rogan ji je čestitala v imenu članov samouprave in ji je predala spominsko listino ter dobre želje premiera Viktorja Orbána.

Praznovanje se je nadaljevalo z druženjem, petjem in plesom. Tetica Irenka, ki je zmeraj dobre volje, je obljubila, da bo tudi kot stoletnica korakala po glavni ulici domače vasi.

- **»Porabje ma rejsan dobre lidi«. Lucija Šiftar - režiserka iz Černelavec. Silva Eöry. Porabje, Monošter, 17. avgusta 2017 - Leto XXVII, št. 33, str. 6**

»V cajti ustvarjanja filma z dijaki monoštrske gimnazije se je meni oudpro čista en nauvi svet. Ge sam gor rasla samo štirideset kilometrov kraj od granice, pauleg Murske Sobote, v vesnici Černelavci, pa morem priznati, ka prva kak smo delali té film, v Porabji na žalost spoj nejsam bila. Dobro je tau, ka me je Televizija AS pozvala k sodelovanji. Rejsan sam zdaj vidla, kak je Porabje leppo,« pove mlada Prekmurka, stera je tau sprtoletje dosta dela mela s tem, ka je ob pomauči sodelavcov zgotovila pet filmov (o tom smo že večkrat pisali) o peti pajdašaj, steri dejo v Evropski parlament: »Morem priznati, ka sam pri spoznavanji Porabja mejla eno velko pomauč, svojoga sokrajana, Mikija Roša, steri je túdi scenarije za té filme pripravo. Z njim sva šla gnauk po porabski vesnicaj in sva si poglednola, gé so naši izbrani dijaki doma. Te sam ges prvo paut spoznala Porabje.«

Gda je v Murski Soboti film vküpskladala, je gor prišla, ka ji neka fali: »Tau je bilou samo par reči, en avdioposnetek se je nindri zgübo. Bilou je par dni pred premiero v Monoštri. Tak sam si brodila, ka bi se bilou trno daleč voziti samo zavolo enoga stavka. In te mi je na pamet prišlo, ka je v varaši slovenski radio. Sredi noči san uredniki Franceki Mukiči napisala elektronsko pošto. Opisala sam njemi, ka se mi je zgoudilo, in sam zaposila za njihovo pomouč. Do dvej popaudnevi se je nika nej zgoudilo, vöro za tem pa sam dobila nej samo prijazen odgovor Franceka Mukiča, liki túdi posnetek, steroga sam nücala. Napiso mi je ške, ka sta dijakinji pri izgovorjavi toga enoga stavka v slovenščini pomagali leranca Irena Fasching in novinarka Margita Mayer. In gda sam tau vidla, ka je tak brž ta pomauč prišla, sam bila šokerana in presenečena. Kaj takšoga sam do zdaj ške nej doživela, ka bi neške, ka te spoj ne pozna, tak brž in tak nesebično pomago. Porabje ma rejsan dobre lidi.«

Lucija Šiftar se je za režiserko vözašaulala v Ljubljani na Akademiji za gledališče, film, radio in televizijo (AGRFT). »Po končani gimnaziji v Murski Soboti sam šla prva v Ljubljano študerat multimedijo. Dokejč sam v drügom letniki nej spoznala profesora Rajka Bizjaka, sam nej brodila, ka bi šla v filmske vode. On mi je dau valati, ka bi meni tau delo šlo, pa sam te po diplomii šla delat sprejemni izpit na AGRFT. 24 nas je bilou, ka smo delali tau vižgo, pa samo štiri so gorvzeli. Pri igralcaj (színész) je tau ške üjše, vej pa tam dela vižgo več kak stau lidi, sprejmejo pa jih samo sedem, ka je rejsan malo. Mi smo spremljali tiste travme, kak se jih je dosta djaukalo, mi režiseri pa smo tau nej gemali tak usodno, kak tisti, steri škejo biti igral igralci,« je povedala Lucija Šiftar in cujdala, ka je študij resan trno težki biu, »edina sreča je bila ta, ka se pred deveto vöro na toj fakulteti nika ne začne, po drügoj strani pa smo dostakrat bili tam do desete vöre večer. Te sam samo ške v postelo spadnola. Nej je bilou telko včjenja iz knjig, dosta je bilou praktičnoga dela, túdi zvüna, na tereni. Dosta je trbelo túdi pisati. Tak je te nej za tiste, steri neškejo ali nemajo smisla za pisanjek«. Po konci študija je Prekmurka ostala v Ljubljani, vej pa tam túdi kak samozaposlena več dela dobi. Za kulturo se v Sloveniji v zadnji lejtaj, spoj po krizi, menje penez davle, zatau je nej léko preživeti, túdi zavolo toga je hvaležna Televiziji AS, ka so ji ponüdili delo pri projekti Pet prijateljev na razpotju Evropskega parlamenta. »Ges mam rada mer in tišino, samo zavolo dela zdaj v glavnom živém v Ljubljani. Nikdar pa se ne vej, kak de v prihodnosti, kama me pout zanese,« pravi mlada režiserka, stera že od malih naug rada odi v planine. »Škem prehoditi cejlo slovensko planinsko paut, stera se začne v Maribori in konča v Ankarani. Veuki tau sam že prehodila. Poletje je rezerverano za Julijske Alpe, pa za bole viske gore. Morem praviti, ka na Triglavi sam bila samo gnauk, tau pa zatau, ka je tam tak velka gužva, pa rajši odim tam, gé nega dosta lidi. Če deš samo malo kraj od Triglava, gé so cejle procesije, vej pa na viški sezone túdi tri gezero lidi ide gor, je dosta baukse. Če idem na Cmir, Rž ali Rjavino, nas je tam samo kakši petnajst v enom dnevi. Tam si te leko sam na vreji in tau je za mene dosta vekši užitek,« ške pove sogovornica.

- **15 lejt slovenske iže v Somboteli. Marija Kozar. Porabje, Monošter, 17. avgusta 2017 - Leto XXVII, št. 33, str. 7**

Pred 15. lejtami – 18. Avgustuša 2002 – je bilau v sombotelskom škanzeni 3. srečanje Porabski Slovencov, na štero je prišlo 300 lüdi. Na tom srečanji so prejkдали nauvo cimprano, dijnato slovensko ižo. Iža je postavljena na brejg in zozidana tak, kak so v njej živeli stari stariške Lazarne Ilone (Psihoda Józsefné) naGorenjom Siniki v 19. stoletji.

Človek najprve stauipi v préklet, iz prekleti na lejvo v veuko dijnato ižo, gde je peč z gniščem (od leta 2003). Na pravo se operajo dveri v klejt. Streja je slamatna, pokrita z ritonjami. Na dvoriški smo sombotelski Slovenci 2004. leta posadili lipo.

Slovenska iža je iža Slovencov tö. Nej samo sombotelskih. V preminauči 15. Letaj smo meli tü 60 programov vküper s Slovenci iz Porabja Porabja, Mosonmagyaróvára, Budimpešte, Slovenije in Avstrije. V spomin 15. Oblejtnice je Sombotelska slovenska samouprava vödala spominsko karto.

23. septembra smo Slovenci glavni organizatori 14. Sombotelskoga narodnostnoga dneva, na šteroga smo pozvali člane Drüštva porabski slovenski penzionistov, ka bi vküper svetili njino (lanjsko) 20. oblejtnico in 15. Oblejtnico slovenske iže v Somboteli.

Iža je bila postavljena leta 2002 s pomočjauv Državne slovenske samouprave, Urada Vlade RS za Slovence v zamejstvu in po svetu pa Direkcije muzejev Železne županije (Muzeja Savaria). Cimermange so bili delavci muzeja, strejo pa sta pokrila z ritonjami Damjan in Jožef Rogan iz Trdkove.

- **Pomagali tudi mladi slovenski nogometaši. L. R. Horváth. Porabje, Monošter, 17. avgusta 2017 - Leto XXVII, št. 33, str. 7**

Tudi mladi slovenski nogometaši so se udeležili dobrodelnega nogometnega turnirja, ki so ga priredili 5. avgusta v Monoštru. Dobrodelni turnir je organiziralo društvo »Mladi za Monošter«, v andovski ekipi Triglav so sodelovali: Bálint Žampar, Ádám Baba, Martin Holec, Dániel Magyarič, István Németh in Patrik Zoltán Németh. Organizatorja Szabolcs Szalai in Ádám Talabér sta povedala, da so se dobrodelni akciji – ob poslancu madžarskega parlamenta Tiborju Bani in svetniku monoštrske občine Sándorju Dömötörju – pridružili tudi posamezniki in podjetja iz Monoštra. Sredstva so namenjena monoštrski reševalni postaji, zanjo bodo kupili aparate in kreme za nego bolnikov z opekljinami.

- **Obsojeni na drugorazrednost? Timotej Milanov. Vestnik, Murska Sobota, leto LXIX, št. 33, 17. avgusta 2017, str. 1/2**

Dan združitve prekmurskih Slovencev z matičnim narodom

Proslava ob 100. obletnici združitve bo v Beltincih, na istem kraju, kjer je bilo leta 1919 veliko ljudsko zborovanje – Pobuda, da bi do takrat postavili spomenik ključnim osebam, ki so pripomogle k združitvi

»Prekmurci danes znova potrebujemo premislek o pozabljenih in prezrtih vrednotah, o svojem jeziku, pripadnosti skupnosti, narodu, predvsem pa ozaveščenje o enakovrednem zgodovinskem umeščanju Prekmurja v mozaik slovenske državnosti,« je na regijski proslavi ob dnevu združitve prekmurskih Slovencev z matičnim narodom sinoči v Puconcih med drugim poudaril slavnostni govornik Marjan Farič, ki se je ob tem vprašal, ali je Prekmurje res obsojeno na večno drugorazrednost ali pa je zmožno preboja proti vrhu. »Tak premislek je nujen zlasti zaradi mladih, zaradi osmišljanja njihove poti v prihodnost na domači grudi.« Odsotnost temeljnega razmisleka o tovrstnih ključnih vprašanjih, zlasti na državni ravni, lahko po njegovem mnenju omogoči »vnovično oživljanje nekuj tujih nacionalnih sentimentov in njihovo prelahko vrnitev v ta fizično in tudi miselno izpraznjen prostor«.

Letošnjo proslavo so na pobudo Prekmurskega društva generala Maistra organizirale občine Cankova, Puconci in Tišina. Župan Občine Puconci Ludvik Novak ob tem pravi, da je treba poudariti pomen prizadevanj prekmurskih Slovencev za združitve z matičnim narodom. Ti so kljub večstoletnemu bivanju v madžarski državi ohranili slovenski jezik. »Na to smo lahko izredno ponosni.« Novak omeni še poskuse intenzivne madžarizacije, ki so jim bili podvrženi otroci v osnovnih šolah po prekmurskih vaseh proti koncu prve svetovne vojne.

»Naši ljudje so bili sposobni ohraniti svoj jezik, za ohranitev pa je bila ključna uporaba jezika v prekmurskih družinah. V Porabju lahko danes vidimo, da so vsa prizadevanja v šolah zaman, če jezik ne živi v družinskem okolju,« pove Novak. »Naši predniki so ves čas verjeli, da so Slovenci, in so ohranjali to izročilo, kljub temu da so bili več kot tisoč let pod madžarsko gospodo. Vsekakor moramo še naprej uporabljati prekmurščino,« pravi Franc Horvat, župan Občine Tišina. Cankovska občina se po besedah župana Draga Vogrinčiča že leta trudi poudarjati različne vzroke, ki so privedli do dokončne priključitve Prekmurja Kraljevini SHS leta 1919. Pri tem omeni na Cankovi rojenega izobraženca Avgusta Pavla, ki je univerzitetne profesorje na Madžarskem že v začetku 20. stoletja prepričeval, da ljudje med Muro in Rabo ne govorijo madžarsko, temveč »slavsko«, jezik, ki je podoben tistemu, ki ga govorijo ljudje na drugi strani Mure. Vogrinčič omeni tudi cankovskega duhovnika s sredine 19. stoletja Jožefa Borovnjaka, ki je bil pod velikim pritiskom madžarskih državnih in cerkvenih oblasti, ki so ga želele prisiliti, da bi se verouk na Cankovi izvajal v madžarskem jeziku, čemur se je uprl z besedami, da mora ljudstvo poučevati v jeziku, ki ga to razume. Vogrinčič tudi poziva vlado, naj se zaveda pomena tega dejanja, ki bo sicer po njegovem mnenju zbledel v času globalizacije, ki ni prizanesljiva do majhnih narodov.

Prihodnje leto na Goričkem?

Marjan Farič, predsednik Prekmurskega društva generala Maistra in podpredsednik Zveze društev generala Maistra, opozarja na pomen Maistrovih dejanj, brez katerih danes ne bi bilo slovenskega Prekmurja, čeprav Maister sam nikoli ni stopil na prekmurska tla. »Prav je, da dogodek slavimo vsako leto, ne samo vsakih pet let, kot je to uzakonila država,« pravi Farič. Praznik je bil z zakonom določen leta 2005 na pobudo pomurskih poslancev, proslave pa organizirajo od leta 2006, in sicer je državna proslava vsakih pet let, v vmesnem času pa prekmurske občine izmenično organizirajo regijske proslave. »Tak praznik moramo šele ponotranjiti, tako Prekmurci kot preostali Slovenci,« meni Farič, ki si prizadeva za postavitve osrednjega spomenika ključnim osebam, ki so pripomogle k združitvi Prekmurja s slovenskim ozemljem, in dejstvo, da takega spomenika v regiji še ni, označuje za zgodovinsko sramoto. Farič izraža upanje, da bo spomenik Matiji Slaviču, ki je v okviru pariške mirovne konference odigral eno ključnih vlog pri priključitvi Prekmurja, postavljen do proslave ob 100. obletnici združitve. Za to so župani pomurskih občin sklenili, da bo v Beltincih, na istem kraju, kjer je bilo leta 1919 veliko ljudsko zborovanje, ki se ga je udeležilo več kot 20 tisoč ljudi. Kot kaže, pa se že vse vrte okoli te velike proslave čez dve leti, saj letos sprva nobena občina ni bila pripravljena prevzeti organizacije proslave, omenjene tri občine so se na pobudo Prekmurskega društva generala Maistra odločile, da rešijo zagato komaj tri tedne pred dogodkom. Farič si še želi, da bi prihodnje leto proslavo organizirala katera od goriških občin. »Tudi prebivalci na skrajnem robu države morajo začititi, da so del te domovine.«

Vogrinčič pa poudarja, da bi morali o dogodkih tistega časa več govoriti tudi pri pouku v osnovnih šolah, saj danes, pravi, otroci ne vedo veliko o teh dogodkih. »Zelo me moti, ko mediji poročajo o tem, da Prekmurci praznujejo dan združitve, a ne praznujejo tega vsi državljani Slovenije,« se sprašuje cankovski župan. Proslavo finančno podpira ministrstvo za kulturo, ki je za izvedbo prispevalo 6500 evrov. Vsebinsko zasnovano proslavo je pripravila Irma Benko, v kulturnem programu so nastopili iz vajalci iz občin organizatorik, na odru so se predstavile tudi znane osebnosti iz teh občin. Organizatorji so vodstvu RTV Slovenija poslali pobudo za neposredni prenos prireditve, a so dobili odgovor, da prenosa ne bo.

Bolje kot na drugi strani meje

Predsednik Pomurske gospodarske zbornice (PGZ) Štefan Sobočan meni, da je bila priključitev Prekmurja slovenskemu ozemlju dobra poteza z vidika gospodarskega razvoja regije. »Posledično pa tudi za nas Prekmurce.« Pri tem opozarja, da je treba ločiti dve obdobji. Od priključitve do osamosvojitve leta 1991 bi lahko po njegovih besedah govorili o obdobju gospodarskega razvoja regije v primerjavi z obmejnimi madžarskimi regijami. »Prekmurci smo takrat napredovali, imeli smo možnosti izkoriščati vire z Zahoda. Za današnjo gospodarsko politiko Slovenije na drugi strani pa je pomembno vse drugo, samo gospodarstvo ne, medtem se sosednja madžarska županija Zala pospešeno razvija.«

Danes so sicer v regiji na področju gospodarstva opazni pozitivni trendi. Tako je po podatkih PGZ pomursko gospodarstvo lani doseglo za osem odstotkov višje skupne prihodke in 22-odstotno rast izvoza v primerjavi z letom prej. Še vedno pa je, pravi Sobočan, regija s 33 tisoč evri dodane vrednosti na zaposlenega glede na slovensko povprečje (43 tisoč evrov na zaposlenega) na zadnjem mestu med slovenskimi regijami. Prav tako povprečna plača v Pomurju znaša 1340 evrov, medtem ko je ta v Sloveniji 1540 evrov. Kljub vsemu Sobočan ugotavlja, da je življenje v Prekmurju danes boljše kot na drugi strani meje.

Dekan mariborske fakultete za naravoslovje in matematiko ter nekdanji poslanec dr. Mitja Slavinec pravi, da si je kot sopredlagatelj uzakonitve državnega praznika ob dnevu združitve obetal več kot samo državno proslavo. »Pa še ta je samo vsakih pet let.« Slavinec tudi meni, da je regija na področju šolstva in znanstvenoraziskovalnega dela še vedno pozabljena od države. »Veseli pa me, da je v regiji veliko pobud in da so na srečo vsaj nekatere med njimi tudi uspešno obrodile sadove. Taki so recimo nekateri raziskovalni projekti, ki so jih predlagala naša podjetja v sodelovanju z raziskovalnimi združenji.«

Ves čas bili Slovenci

Drago Ribaš, predsednik policijskega veteranskega društva Sever za Pomurje, pravi, da je bilo Prekmurje v ogrski kraljevini zgolj rezervoar poceni delovne sile, ki je delala na posestvih na Madžarskem. »V Kraljevini Jugoslaviji ni bilo nič drugače, le da so delavci odhajali na posestva v Slavoniji in v tujino, če so lahko zbrali nekaj denarja. Izobraženstvo je bilo v Prekmurje poslano na delo po kazni. Tudi v SFRJ (Socialistična federativna republika Jugoslavija, op. p.) se zadeve niso bistveno spremenile, razen pri spodbujanju kmetijstva.« Državljeni so, dodaja, po osamosvojitvi pričakovali, da se bo na državni ravni izoblikovala strategija enakomernega razvoja. »Vendar nikoli ni bilo volje za izdelavo takšne strategije, še manj za implementacijo. Zakon o razvoju Prekmurja je zgolj slab poskus takšnega dela, ker skuša stvari reševati enostransko.« Ribaš poudarja, da so v marsičem tudi Prekmurci sami krivi za takšen položaj. »Še posebej po II. svetovni vojni, ko se je začelo razvijati gospodarstvo, ki je omogočalo zaposlovanje, to pa posledično boljši življenjski standard. Gospodarstvo se ni razvijalo navzven, ampak se je v večini primerov, razen Mure in še koga, zadovoljilo z enim trgom, kar je povzročilo tudi kolaps, ko smo ostali brez tega trga.« Priključitev Prekmurja matici Ribaš označuje za zgodovinski dogodek izjemnega pomena. Po združitvi se je, dodaja, v regiji dvignila tudi stopnja izobraženosti prebivalstva, ob tem pa ni bilo revanšizma do Madžarov, ki so postali manjšinski narod. Zato je po njegovih besedah prav, da s ponosom praznujemo ta praznik. »Od 70. let, ko je začela delovati skupina DHLM (Danč, Hauko, Logar, Mesarič), se je v Prekmurju na likovnem področju pojavilo toliko kakovostnih umetnikov in zgodilo toliko kakovostnih stvari, da lahko povemo, da imamo likovne umetnike, ki v smislu kakovosti nikakor niso podrejeni eksoti, temveč so umetniki, ki so povsem enakovredni umetnikom iz drugih delov Slovenije,« pravi direktor Galerije Murska Sobota dr. Robert Inhof. Podobno je tudi z Galerijo Murska Sobota, saj ta tudi z razstavami del vrhunskih umetnikov iz širšega slovenskega prostora zagotavlja povezanost regije s preostalim delom države.

- **Predstavniki Romov odstopil (II). Prejeli smo. Drago Vogrinčič, župan Občine Cankova. Vestnik, Murska Sobota, leto LXIX, št. 33, 17. avgusta 2017, str. 2**

V Vestniku, izdanem 10. 8., na 4. Strani beremo citat: »Ko sem občinsko upravo vprašal, kam so preusmerili preostalih 17 tisoč evrov, so bili vsi tihi.« Občina Cankova je v interesu normativne ureditve stanja črnih gradenj v romskih naseljih pred leti izdelala strokovne projekte za prijave na državni razpis ureditve prostora v romskih naseljih. Predstavniki MGRT so občinam z romsko skupnostjo po dveh letih moratorija, ko država ni namenila za Rome niti evra, obljubljali, da bodo v razpisu leta 2016 na namenili potrebna sredstva. V proračunu 2016 je Občina Cankova zagotovila lastni delež; smo pa bile občine s strani države izigrane, ko je namenila drobižek za vsa romska naselja v Sloveniji za ureditev infrastrukture v romskih naseljih; vsebina razpisa pa onemogočala izvedbo najbolj urgentnega »ureditve prostora z legalizacijo črnih gradenj«. Občinski svet je, ker se občina ni mogla prijaviti na predmetni razpis, z rebalansom sredstva namenil v realne investicije, župan pa predlagal občinskemu svetu, da ostane 3.000 evrov za potrebe pomoči najbolj socialno ogroženim romskim občanom.

- **Le še elektronska izdaja. A. Nana Rituper Rodež. Vestnik, Murska Sobota, leto LXIX, št. 33, 17. avgusta 2017, str. 20**

Jubilejna številka revije Lindua

Strokovni, poljudni in literarni prispevki v slovenskem, madžarskem in hrvaškem jeziku

Pred poletjem je izšla deseta številka Multikulturne strokovno-družboslovno – literarno - umetnostne revije Lindua Občine Lendava, ki jo je izdala in založila Knjižnica – Kulturni center Lendava. Iziti bi morala že konec prejšnjega leta, a je malo manjkalo, da jubilejna številka sploh ne bi ugledala luči sveta. V času, ko se Lendava pripravlja na vložitev kandidature za evropsko prestolnico kulture in bi lahko obsežni publikaciji, ki prinaša zanimiv in poglobljen pogled na kulturo, družbo in stanje duha v njej, dali še večji zalet, so reviji skupaj z ustvarjalci in entuziasti nekoliko prirezali peruti. Lindua, ki jo sooblikujejo avtorji z različnih področij, in to brezplačno, je prva leta izhajala v tiskani obliki, zadnja leta pa je dostopna le še elektronsko. Strokovna, poljudna in literarna besedila so v slovenskem, madžarskem in tudi hrvaškem jeziku.

O vlogi sinagoge

In kaj prinaša nova številka Lindue? Med drugim zgodovinar Dejan Süč ob 150-letnici lendavske sinagoge predstavi kratko zgodovino judovske verske skupnosti v Dolnji Lendavi, piše tudi o vlogi lendavske sinagoge. To je ena od dveh sinagog v Sloveniji, ki sta se ohranili do danes in se posvečata judovski tradiciji, ne uporabljata pa se več za prvotni namen. Judovski trgovci so se v Lendavi naseljevali že od srede 18. stoletja in tu je bila nekoč zelo pomembna in vplivna judovska skupnost, ki je imela pomembno vlogo v kulturnem, gospodarskem in razvojnem smislu mesta. Druga svetovna vojna lendavskim Judom ni prizanesla, po vojni pa so prostore sinagoge uporabljali za skladišče, počasi jih je najedal zob časa, dokler jih niso konec 90. let obnovili. Čeprav judovske skupnosti v Lendavi danes ni več, so zgradbi dali nov zagon, tu so različne prireditve in Slovenski muzej holokavsta.

Umetnostni zgodovinar dr. Janez Balažič se v svojem prispevku posveti katalonskemu slikarju in grafiku Joanu Miroju, katerega dela so bila lani na ogled na zelo odmevni in dobro obiskani razstavi na lendavskem gradu. Posebno mesto v reviji Lindua imata tudi poezija in proza domačih avtorjev. Ti v vsaki številki prispevajo nekaj svojih izbranih zgodb ali pesmi, in to v slovenskem, madžarskem in hrvaškem jeziku. Poleg tega lahko v prispevku Janje Magdič beremo o 20-letnici Javnega sklada za kulturne dejavnosti in njegovi vlogi na območju Lendave, Danijela Hozjan piše o 40-letnici delovanja Zveze kulturnih društev Lendava, ki povezuje različne sekcije vseh manjšin in etnij, ki tukaj živijo, v prispevku Olge Paušič izvemo, kako je v sedmih letih nastalo sedem predstav gledališke skupine Kofetarji Društva upokojencev Lendava, Tatjana Bogdan pa piše o prekmurski folklorni skupini Varstveno-delovnega delovnega centra Lendava ob njeni 10-letnici delovanja.

O štirih knjigah Marie Szabo

Judit Zagorec Csuka je v svojem prispevku predstavila štiri knjige Marie Szabo (1928–2015), v katerih se je ta ukvarjala s tematiko varovanja madžarske kulturne dediščine in narečnim jezikom madžarske narodnosti, ki živi v Prekmurju. Med drugim je Szabova proučila stare madžarske svatbene ljudske običaje in pozdravne nagovore v vaseh v okolici Lendave, v knjigi Tako smo se igrali je zbrala izštevance, rime, ritmične otroške pesmi iz svoje mladosti, pa tudi pravljice in pesmi iz spominskih knjig, opisala je madžarske jezikovne arhaizme iz okolice Lendave, pri tem pa popisala tudi izmišljene pripovedke, resnične zgodbe iz vsakdanjega življenja in vraževerne zgodbe. V svoji zadnji, četrti knjigi je zbrala register madžarskih narečnih besed iz okolice Lendave. Čeprav ni bila jezikoslovka, je, kot je zapisala Zagorec Csukova, delala z »madžarskim srcem« in madžarski skupnosti naredila veliko uslugo. Olga Paušič pa piše še o svojem popotovanju po Pamirju, vzhodnem goratem delu Tadžikistana.

Lindua vsakokrat prinaša številne zanimive in tudi poglobljene članke in pogled na lendavsko kulturno življenje. »Kulturno življenje je tako pestro, da ne zapolni sedanosti le za trenutek, ampak lahko te trenutke shranimo za prihodnost. Čeprav v podobi revije,« je med drugim zapisala Judita Vida Törnar, odgovorna urednica revije, ter dodala, da bi revijo lahko pod svoje okrilje vzele vse ustanove, ki se ukvarjajo s kulturo, predvsem pa k sodelovanju povabila mlade in kreativne ter vse svobodno misleče ljudi.

Periodične publikacije – kazala

- **Teorija in praksa 3-4 (2017)**

[https://www.fdv.uni-lj.si/en/journals/science-journals/teorija-in-praksa/about-journal/teorija-in-praksa-3-4-\(2017\)](https://www.fdv.uni-lj.si/en/journals/science-journals/teorija-in-praksa/about-journal/teorija-in-praksa-3-4-(2017))

- **Teorija in praksa, special edition (2017) - Democracy and Alternative Modes of Governance is out**

[https://www.fdv.uni-lj.si/en/journals/science-journals/teorija-in-praksa/about-journal/teorija-in-praksa-special-edition-\(2017\)---democracy-and-alternative-modes-of-governance-is-out](https://www.fdv.uni-lj.si/en/journals/science-journals/teorija-in-praksa/about-journal/teorija-in-praksa-special-edition-(2017)---democracy-and-alternative-modes-of-governance-is-out)